

Події

**У ЗНУ відновлено
академічну традицію
польової практики**

С. 4

Позашкільна освіта

**Інноваційне освітнє
середовище:
Центр творчості
«Шевченківець»**

С. 12-13

Науковий дискурс

**Феномен безкарності
в історії та принцип
справедливості**

С. 16-19

Андрій Бутенко на Раді Україна – НАТО: досвід стійкості української вищої освіти

17 липня, у свій перший робочий день на посаді, Міністр освіти і науки України **Андрій Бутенко** виступив на спеціальному засіданні Політичного комітету Ради Україна – НАТО, присвяченому значенню вищої освіти в забезпеченні національної стійкості України в умовах війни.

Міністр представив союзникам український досвід збереження системи вищої освіти й науки під час повномасштабної війни. Росія цілеспрямовано б'є по закладах освіти: пошкоджено 160 університетів, знищено частину дослідницької інфраструктури. Попри це діяльність системи триває.

За даними Світового банку (RDNA5 – Rapid Damage and Needs Assessment, лютий 2026 року), потреби у відновленні системи освіти до довоєнного рівня становлять **33,5 млрд.** доларів США. Для порівняння масштабності питання – ця сума приблизно дорівнює річному бюджету на освіту в низці європейських країн.

«Перед системою вищої освіти постало завдання, якого не передбачала жодна доктрина мирного часу: одночасно гарантувати безпеку людей, безперервність освіти і підтримку громад. І освітня система впоралася», – наголосив Андрій Бутенко.

Міністр освіти і науки зазначив, що війна дещо змінила функції освітніх закладів: вони стали місцем безпеки й укриття, простором для навчання й роботи, опорою для громад. Заклади освіти також інтегрують громаду ветеранів, працюють на оборону через дослідження подвійного призначення та готують фахівців для відбудови країни.

Окрему увагу надано міжнародній інтеграції як інструменту стійкості за такими напрямками: взаємному визнанню кваліфікацій, академічній мобільності, спільним дослідженням і кіберстійкості, що зберігають людський капітал України.

Засідання заклало підґрунтя для подальшого предметного діалогу між Україною та НАТО стосовно вищої освіти у зміцненні національної стійкості. Україна готова ділитися з державами-членами НАТО своїм досвідом функціонування цивільних освітніх і наукових інституцій під час повномасштабної війни.

Політичний комітет Ради Україна – НАТО є стратегічним майданчиком взаємодії між Україною та Організацією Північноатлантичного договору, що зосереджений на політичних, безпекових і стратегічних питаннях. Український досвід збереження та функціонування системи вищої освіти під час повномасштабної війни було представлено союзникам як компонент цивільної готовності, суспільної стійкості та спроможності держави протистояти тривалим викликам.

17 липня Прем'єр-міністр України Сергій Корецький представив колективу Міністерства освіти і науки України нового очільника галузі – Андрія Бутенка. 16 липня Верховна Рада України призначила його Міністром освіти і науки України у складі оновленого Уряду.

Професійний шлях новопризначеного міністра в освіті складає понад 20 років: учитель, викладач, декан юридичного факультету, проректор закладу вищої освіти, заступник та голова НАЗЯВО. Кандидат історичних наук, доцент.

«Я вдячний за довіру Прем'єр-міністру й народним депутатам. Для мене ця посада – логічний крок у справі, якій я віддав багато років. Зміни мають відповідати реальним потребам людей на місцях і бути зрозумілими для тих, кого вони стосуються. Реформи не можна проводити кабінетно. Вони мають вирости з широкої розмови зі спільнотою і спиратися на підтримку тих, кого стосуються», – сказав Андрій Бутенко під час представлення.

**Діма ДІМІТРОВ,
за mon.gov.ua**

Перше засідання з міжнародної підтримки науки, досліджень та інновацій в Україні

Під час Конференції з питань відновлення України, URC 2026, у Гданську (Польща) головною подією для наукової сфери стало перше засідання Керівного комітету високого рівня Міжнародної коаліції з підтримки науки, досліджень та інновацій в Україні.

Наразі Міжнародна коаліція має 55 учасників, серед них 22 представництва – Австрії, Бельгії, Болгарії, Хорватії, Чеської Республіки, Данії, Естонії, Фінляндії, Франції, Німеччини, Італії, Латвії, Литви, Норвегії, Польщі, Португалії, Словаччини, Іспанії, Швеції, Швейцарії, України та Великої Британії. Членами коаліції також є 33 міжнародні та національні організації, зокрема Європейська комісія, Світовий банк та ЮНЕСКО. Учасників об'єднує спільна мета – посилити роль науки та інновацій у відновленні України.

Засідання відбулося під головуванням віцепрем'єр-міністра України **Тетяни Бережної** та єврокомісарки з питань стартапів, досліджень та інновацій **Єкатеріни Захарієвої**. До обговорення долучилися міністр науки та вищої освіти Республіки Польща **Марцін Куласек**, голова Представництва ЮНЕСКО в Україні **К'яра Децці Бардескі**, перший заступник міністра освіти і науки України **Євген**

Кудрявець, заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов**, керівниця підрозділу Генерального директорату Європейської комісії з питань досліджень та інновацій **Кароль Мансель-Бланишар**, державний секретар Міністерства науки та вищої освіти Республіки Польща **Анджей Шептицький**, директор Enabel в Україні **Дірк Дебре**, а також представники RL Logistics та інших партнерських організацій. У межах засідання відбувся круглий стіл високого рівня, до якого долучилися 15 представників урядів, національних наукових інституцій, міжнародних організацій та партнерських установ. Вони представили позиції щодо подальшої підтримки української науки, досліджень та інновацій, а також ролі Коаліції у відновленні України.

Учасники обговорили нагальні потреби українського наукового та інноваційного секторів, результати роботи Коаліції на технічному рівні та подальші кроки для ефективнішої координації міжнародної підтримки. Окремий фокус був на інтеграції науки та інновацій на програмах і фондах відновлення, щоб українські дослідники, університети, наукові установи та інноваційні команди були частиною практичних рішень для країни.

Під час дискусії партнери

наголошували, що відновлення України передбачає не лише відбудову інфраструктури, а й інвестиції в нові ідеї, технології та людський капітал. Наука й інновації можуть допомогти Україні створювати рішення для економіки, енергетики, довкілля, охорони здоров'я, освіти, цифрової трансформації, промисловості, громад і міст.

Окрему увагу приділено довгостроковій підтримці науки й інновацій у відновленні України. Німеччина та Естонія запропонували зафіксувати в декларації підхід щодо спрямування 2% коштів відновлення на цей напрям. Єврокомісія запропонувала підтримати прагнення України досягти політичного орієнтування країн ЄС у 3% ВВП фінансування науки, досліджень та інновацій.

Засідання завершилося підписанням Гданської декларації з питань науки, досліджень та інновацій в Україні. Документ підтверджує готовність міжнародних партнерів і надалі підтримувати українську науку як важливий складник сучасного і сталого відновлення країни.

У декларації партнери визнають наслідки російської війни для наукового сектору України, як от: руйнування дослідницьких установ, переміщення науковців, нестачу фінансування та погіршення умов роботи. Саме тому міжнародна підтримка залишається важливою для збереження і розвитку українського наукового потенціалу.

Міністерство освіти і науки України вдячне членам Міжнародної коаліції з підтримки науки, досліджень та інновацій в Україні за системну підтримку українських дослідників, наукових установ, університетів та інноваційної екосистеми.

Юрій ШЕРЕМЕТА,
за mon.gov.ua

Документ визначає три напрями подальшої роботи Коаліції:

- збереження і посилення української науки, зокрема через підтримку дослідників, міжнародні партнерства, доступ до дослідницької інфраструктури та участь України в міжнародних наукових мережах;

- відновлення і реформування наукової системи, включно з розвитком інституційної спроможності, управлінням грантами, відновленням пошкоджених установ і створенням кращих умов для дослідників;

- залучення науки, досліджень та інновацій до відновлення України у сферах економіки, енергетики, довкілля, охорони здоров'я, освіти, цифрової трансформації, промисловості, громад і міст.

Окремо декларація наголошує на важливості підходу science for policy. Йдеться про посилення ролі наукової експертизи в підготовці державних рішень, зокрема у процесі відновлення України та європейської інтеграції.

Денис Курбатов:

«Для України важливо, щоб наука розглядалася не лише як сфера, що потребує відновлення, а й як інструмент розвитку держави вже зараз. Перше засідання Керівного комітету високого рівня Коаліції показало тверду готовність міжнародних партнерів підтримувати українську науку системно, з фокусом на її роль у довгостроковому відновленні країни. Гданська декларація фіксує спільне бачення учасників: українські дослідники, університети, наукові установи та інноваційні команди мають бути частиною рішень для відновлення України та її інтеграції до Європейського дослідницького простору».

Бронза на Міжнародному турнірі юних фізиків у Швейцарії

Збірна команда м. Харкова «Момент імпульсу», яка представляла Україну на 39-му Міжнародному турнірі юних фізиків (IYPT-2026), що проходив у м. Цюрих (Швейцарія) з 5 по 12 липня, виборола бронзові медалі, гідно представивши Україну на одному з найпрестижніших світових інтелектуальних змагань із фізики.

У турнірі брали участь 35 команд з різних країн світу.

До складу української команди увійшли **Вікторія Борзій, Соф'я Федоскіна, Лев Конохов, Олександр Усков** (Харківський ліцей № 161); **Майя Дичук** (Харківський фізико-математичний науковий ліцей № 27).

Участь української команди у турнірі стала можливою завдяки підтримці

міжнародної технологічної компанії Ajax Systems, а також завдяки краудфандинговій кампанії, яку підтримали випускники Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна та члени Національної академії наук України. Спільними зусиллями вдалося забезпечити витрати на поїздку, реєстраційний внесок та участь команди

у змаганнях.

Разом із командою до Цюриха поїхали студенти Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна **Анна Беляєва** та **Ілля Хорошко**, а також аспірант університету **Григорій Овчаренко**, які допомагали у підготовці команди та супроводжували учасників під час змагань.

Міжнародний турнір юних фізиків – командне змагання для учнів, де учасники презентують власні наукові дослідження, захищають свої рішення та беруть участь у наукових дискусіях, демонструючи високий рівень знань, мислення, презентаційних навичок і вміння працювати в команді.

Високий результат збірної команди «Момент імпульсу» на чолі з керівником команди – професором фізичного факультету університету **Захаром Майзелісом**, її наставників і всіх, хто до-

лучився до підготовки юних фізиків – це ще одне підтвердження того, що Харків залишається містом талановитої молоді, потужної наукової школи з фізики та якісної природничої освіти.

Ігор ГІРКА,
директор ННІ «Фізико-технічний факультет»
ХНУ імені В.Н. Каразіна

Архітектура для планети в час змін: XXX архітектурний конгрес МСА у Барселоні

Викладач кафедри дизайну архітектурного середовища Національного університету «Львівська політехніка» **Богдан Гой** у складі делегації Львівської організації Національної спілки архітекторів України, на запрошення Фонду Міс ван дер Роє (Fundació Mies van der Rohe), взяв участь у Всесвітньому

архітектурному конгресі UIA 2026, що відбувся в Барселоні.

Цей масштабний міжнародний форум зібрав тисячі архітекторів, урбаністів, науковців і студентів з усього світу для обговорення сучасних викликів та майбутнього архітектури під гаслом Becoming. Architectures for a Planet in Transition

(Становлення. Архітектура для планети в час змін).

У складі делегації Національної спілки архітекторів України (НСАУ) **Богдан Гой** взяв участь у конференції, організованій Фондом Міс ван дер Роє у Барселоні та НСАУ, що мала місце в межах заходів Всесвітнього конгресу архітекторів UIA 2026.

Конференція відбулася у виставковому павільйоні Fira de Barcelona. Pavelló 7 і стала частиною паралельної програми Виставки «Архітектура в дії. Україна: створення нової реальності».

Під час конференції було заслухано доповіді представників Фондації Міс ван дер Роє у Барселоні, Національної спілки архітекторів України, Львівського обласного осередку НСАУ та Національного університету «Львівська політехніка», присвяче-

ні проблематиці відновлення українських міст, що постраждали від російської агресії, та впровадження інноваційних технологій у сфері проєктування та будівництва. Також відбулися робочі зустрічі з представниками

Закінчення на с. 4

Архітектура для планети в час змін: XXX архітектурний конгрес МСА у Барселоні

Закінчення. Початок на с. 3

Вищої ради колегій архітекторів Іспанії щодо налагодження співпраці у сфері архітектури, будівництва, освіти та науки.

У межах відрядження українська делегація відвідала виставку кращих архітектурних проєктів Світу (Design Museum of Barcelona), де відбулися зустрічі в павільйонах різних країн та налагоджено контакти з їхніми представниками.

Окрім насиченої програми конгресу, делегація мала можливість побачити визначні пам'ятки архітектури Барселони різних епох. Серед них – Храм Святого Сімейства і Парк Гуель всесвітньвідомого Антоніо Гауді та Німецький павільйон, спроектований Людвігом Міс ван дер Рое.

Не менш цікавим було знайомство із сучасною архітектурою міста, що демонструє актуальні тенденції розвитку європейського містобудування.

Архітектура нині є не лише мистецтвом творення простору, а й інструментом суспільних змін. Саме тому участь українських архітекторів у міжнародних професійних форумах є надзвичайно важливою: вона відкриває нові можливості для співпраці, обміну досвідом та формування партнерств, що є цінним, і стануть у пригоді під час відбудови українських міст. Впевнені, що професійний діалог між українськими та іспанськими архітекторами матиме своє продовження у спільних проєктах та ініціативах.

**Кафедра дизайну
архітектурного
середовища
Національного
університету
«Львівська політехніка»**

Упродовж 22–26 червня у Вільному університеті Берліна відбувся FUB International Staff Training Week 2026 – Міжнародний тиждень підготовки персоналу, присвячений темі «Третя місія університету в аудиторії та поза її межами: концепції навчання із суспільством і для суспільства».

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка на міжнародному заході представили начальник навчального відділу **Юрій Дзекун** та завідувач навчальної лабораторії обчислювальної техніки, представник молодих учених університету **Володимир Литовка**.

Програма Staff Training Week об'єднала представників закладів вищої освіти з різних країн та була спрямована на обмін досвідом щодо розвитку суспільно орієнтованої діяльності університетів, інноваційних освітніх практик, міжнародної співпраці та посилення ролі університету в житті громади.

У межах заходу учасники працювали над питаннями challenge-based learning – навчання, орієнтованого на розв'язання реальних викликів, ознайомилися з досвідом Вільного університету Берліна та партнерських інституцій, долучилися до обговорень і

Міжнародний тиждень підготовки персоналу 2026

презентацій кращих практик. Окрему увагу було приділено менторським програмам в університетах, їх розробленню, впровадженню та викликам, а також розвитку міжнародного менторства як інструменту підтримки академічної спільноти.

Важливим напрямом програми стало service-learning – навчання через служіння громаді, що поєднує освітній процес із практичною суспільною взаємодією. Учасники обговорили можливості інституціоналізації такого підходу у закладах вищої освіти, його значення для підготовки сучасних фахівців, розвитку громадянської відповідальності та посилення зв'язку університету із суспільством.

Участь Юрія Дзекуна у програмі відкриває перспективи розвитку освітнього менеджменту, удосконалення внутрішніх освітніх процесів, розширення міжнародного досвіду організації навчальної діяльності та впровадження сучасних підходів до забезпечення якості освіти.

Особливе значення має залучення молодих учених до таких міжнародних ініціатив. Володимир Литовка як представник наукової спільноти молоді університету отримав

ключ до розширення академічних контактів, професійного зростання, формування нових дослідницьких ідей та посилення впливу молодих науковців на розвиток університету на міжнародному рівні. Інтеграція сучасних цифрових та імерсивних технологій в освітній процес, удосконалення комунікації університетської спільноти й популяризація науки – це особливо важливо для посилення суспільної взаємодії та представлення діяльності університету в сучасному цифровому просторі.

Такі заходи FUB International Staff Training Week 2026 відкривають нові можливості для обміну досвідом, реалізації спільних освітніх і наукових ініціатив, розвитку менторства, підтримки молодих дослідників, цифрової трансформації освіти та впровадження сучасних європейських практик у діяльність ПНПУ імені В.Г. Короленка.

**Ірина КОГУТ,
начальник відділу
інноваційної діяльності
та міжнародних зв'язків
Полтавського національного
педагогічного університету
імені В.Г. Короленка**

У ЗНУ відновлено академічну традицію польової практики

Триває навчальна етнографічна практика студентів 3-го курсу факультету історії та міжнародних відносин Запорізького національного університету (ЗНУ), спеціальності «Історія та археологія». Це знакова подія, адже вперше з 2019 року практика відбувається як виїзна польова експедиція за участю всіх студентів спеціальності денної форми навчання.

Цього року базою практики став Ужгородський національний університет (УжНУ). Договір про співпрацю з ним уклали рік тому завдяки партнерству з доцентом кафедри археології, етнології та культурології факультету історії та міжнародних відносин **Павлом Леньом** і керівництвом Ужгородського університету.

Декан факультету історії та міжнародних відносин ЗНУ **Ольга Маклюк** відзначає: «Пишаюся відновленням після кількарічної перерви польової етнографічної практики для наших студентів. Саме в експедиціях формується історик-дослідник, який вмис спостерігати, аналізувати та берегти культурну спадщину. Щиро дякую партнерам із Ужгородського національного університету за підтримку та гостинність. Відновлення цієї практики є важливою академічною традицією факультету історії та міжнародних відносин. Бажаю студентам нових знань, яскравих вражень і професійного зростання».

Етнографічна практика розпочалася із зустрічей у провідних наукових установах Ужгорода. На території Закарпатського краєзнавчого музею імені Тиводара Легоцького, що розташований у середньовічному Ужгородському замку (XIII-XVIII ст.), науковим ментором став завідувач кафедри археології, етнології та культурології факультету історії та міжнародних відносин УжНУ, директор Археологічного музею УжНУ ім. професора Е.Балагурі **Володимир Мойжес**. Він детально розкрив перед студентами особливості археологічних робіт на території замку. По суті це був науково-практичний семінар із міської археології раннього нового часу. Під час практики співробітник археологічної експедиції передав керівникові розкопок Володимирі Мойжесу щойно знайдену монету, яка ще має пройти камеральне оброблення.

Присутні простежили тут повний цикл роботи з пам'ятками від розкопування до музейної експозиції.

Один із керівників цієї практики від ЗНУ **Сергій Білієнко** додає: «Етнографічні дослідження потребують вдумливого наукового осмислення та популяризації зібраних матеріалів. Однією з баз навчальної етнографічної практики став Закарпатський музей народної архітектури та побуту. Чудовий скансен (музей просто неба), де експонуються найкращі зразки дерев'яної архітектури та реманенту з усього Закарпаття. Учасникам експедиції показали особливості роботи етнографічного музею, пояснили як збиралася колекція та нині підтримується в належному стані. А ще – як використується народна архітектура в сучасному музейному просторі. Головним стало розуміння особливостей ведення господарства та облаштування повсякдення закарпатцями, їх взаємодія із природним середовищем і формування на цьому тлі соціальних структур. До роботи долучився директор Закарпатського музею народної архітектури та побуту Василь Коцан».

Професійні зауваження зробив Сергій Білієнко: «Найцінніше на етнографічній

практиці – це записати усні свідчення минулого, і тут студент повинен віднайти шлях до серця свого співрозмовника. Не просто зібрати матеріал із побуту та повсякдення, а зрозуміти як формувався світогляд людини, як матеріальне співвідноситься із духовним. За цей час до практики включили й інтерв'ювання».

Згодом студенти відвідали Закарпатський обласний художній музей імені Йосипа Бокшая. Тут вони оглянули картини, графіку, скульптури з погляду антропологічного осмислення культурної спадщини Закарпаття. Ця зустріч із мистецтвом стала не лише навчальним досвідом, а й джерелом для майбутніх досліджень. Колекції музею дозволили зрозуміти живу культурну традицію, яка продовжує формувати ідентичність закарпатців.

А ще молодь була на службі Божій в одному із найдавніших храмів України (ймовірно XIII ст.). Горянській ротонді (в різних традиціях – церква Покрови Пресвятої Богородиці; костел Св. Анни). Це дивовижна споруда із незрівняною історією. Та головне, що в цьому храмі зафіксували сучасний обряд охрещення немовляти. І другий – весілля. Цей обряд записали на етнокультурному фестивалі «Цвіт папороті». Була інсценізація, проте дуже наближена до реального весілля, яке гуляли в с. Колочава Хустського району, з усіма епізодами народної комедії та драми. А сценою виступили садби Ужгородського скансена. Після цього практика продовжилася опитуванням на території Оноківської громади».

Експедиція стала можливою також завдяки фінансуванню в межах Erasmus+ JMA TEMPUS, а саме за сприяння координатора проєкту, проректора з науково-педагогічної роботи, міжнародної та проєктної діяльності ЗНУ **Олени Тупахіної**, підтримці ректора **Галини Шило** та декана факультету історії та міжнародних відносин ЗНУ **Ольги Маклюк**. Підтримав співробітництво і Голова комісії з реорганізації, проректор з науково-педагогічної роботи УжНУ **Олександр Рогач**.

Марія КАНЦЕЛЯРИСТ,
пресслужба
Запорізького національного
університету

Віртуальний музей як освітньо-культурна платформа

У самому серці Слобожанщини, де небо щодня здригається від вибухів, педагоги комунального закладу «Заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 303 Харківської міської ради» здійснюють свій власний, тихий, але надпотужний учинок.

В умовах воєнного стану, коли стіни рідного закладу не можуть прийняти вихованців через постійну загрозу обстрілів, освіта перейшла у простір Інтернету. Саме тут створився та успішно розвивається унікальний освітній проєкт – Віртуальний етнографічний музей «Скарбниця Слобожанщини». Ця інноваційна розробка отримала найвище професійне визнання – золоту медаль на XVII міжнародній виставці «Інноватика в сучасній освіті – 2025» у номінації «Модернізація змісту освіти в контексті глобальних і національних викликів». Авторами цієї переможної стратегії стали директор закладу **Людмила Заяц** та вихователь-методист **Світлана Павлюк**.

Історія проєкту розпочалася ще у 2018 році. Тоді це був локальний музейний осередок у стінах закладу, де діти могли бачити й торкатися експонатів у реальному просторі. Проте після лютого 2022 року, коли освітній процес у Харкові було призупинено, музей набув нового стратегічного значення. Він перетворився на своєрідну цифрову освітньо-культурну платформу, що дозволяє зберігати зв'язок дітей із національною культурою, незалежно від їхньої локації.

Працювати в прифронтовій зоні – це виклик. Але педагоги закладу перетворили цей виклик на реальний шанс продуктивної відповіді. Методичну роботу повністю перебудовано за потреби дистанційної взаємодії. Розроблено унікальні авторські медіаресурси, цифрові кейси для батьків та інтерактивні ігри на патріотичну тематику.

Головна перемога авторів проєкту – згуртування громади. Віртуальний етнографічний музей «Скарбниця Слобожанщини» з промоцією його у соцмережах став місцем зустрічі харків'ян, вихованців та їх родин, де б вони не були.

Не можна не відзначити глибину концептуального наповнення проєкту у методичному контексті. Це не просто збірка фотографій, а цілісна освітня екосистема

на платформі Google Blogger. Вона включає кілька стратегічних складників:

Інтерактивний «Електронний каталог». Це справжній цифровий прорив. Педагоги оцифрували близько 300 експонатів, створивши 3D-моделі предметів побуту, кераміки та народного вбрання. Дитина може «роздивитися» у форматі онлайн глиняний глечик чи старовинну

прялку, а спеціально адаптований аудіосупровід у казковій формі розповідь історію експоната.

Живе слово та медіатека. Завдяки розділу «Медіатека» та активній сторінці у TikTok, що має тисячі переглядів, традиції Слобожанщини стали «трендовими». Віртуальні тури, відеоекскурсії та озвучені ролики, що презентують колекції, адаптовані саме для сприйняття дошкільнятами.

Етно-майстерні та родинне коло.

Проєкт став майданчиком для творчості. Майстер-класи онлайн, родинні флешмоби, як от: «Рушник моєї родини», «В'яжемо килимки на фронт», «Лялька-мотанка», та вивчення обрядів, традицій, ремесел об'єднують сім'ї, створюючи міцне етнопатріотичне коло.

Досвід ЗДО № 303 – це приклад того, як традиційна етнопедagogіка та сучасні ІТ-технології стають потужним інструментом національно-патріотичного виховання та культурного становлення. Моніторинг показав результати, що вражають: музей відвідали понад **3,4 тис.** осіб не лише з України, а й зі США, Німеччини, Сінгапуру та Південної Кореї. Рівень залученості родин у проєкті є надзвичайно високим. Наші діти, розсіяні світом, через екран смартфона повертаються до рідного Харкова, до свого коріння.

Автори проєкту розробили амбітну стратегію розвитку до 2028 року. Попереду – впровадження AR-технологій (доповненої реальності), створення віртуальної карти «Етнокультурна Слобожанщина» та запуск нових рубрик «Музейна казка» і «Живі експонати».

Особлива цінність проєкту полягає в тому, що він не є тимчасовим рішенням лише на період воєнного стану. Після нашої Перемоги та повернення закладу до очного формату роботи, накопичений цифровий ресурс стане потужним фундаментом для впровадження моделі змішаного навчання. Поєднання віртуального спілкування з автентичними предметами побуту та можливостей доповненої реальності дозволить вивести музейну педагогіку на принципово новий рівень, роблячи пізнання історії інтерактивною пригодою для кожного малюка.

Розвиток віртуального етнографічного музею «Скарбниця Слобожанщини» як відкритої цифрової платформи дозволить масштабувати досвід харків'ян на всю країну, перетворюючи віртуальний музей на глобальний осередок популяризації культурної та мистецької спадщини Слобожанщини.

Наталія ОМЕЛЬЧЕНКО,
«ОІС»

Обличчя найбільшої світової гастрономічної події 2026

Дослідниця гастрономічної спадщини Бессарабії **Лариса Титикало** стала офіційним обличчям міжнародної події Terra Madre Salone del Gusto 2026 – найбільшої у світі зустрічі, присвяченої локальній гастрономії та сталому розвитку. Форум відбудеться 24–27 вересня в Турині (Італія) та збере представників світового руху Slow Food із десяти країн.

Це міжнародне визнання стало закономірним результатом багаторічної роботи Лариси Титикало зі збереження, дослідження та популяризації гастрономічної спадщини Української Бессарабії.

Сьогодні вона є засновницею та очільницею одного з найактивніших конв'єв'їв Slow Food Bessarabia, входить до правління проєкту «Дорога вина та смаку Української Бессарабії», є авторкою кулінарних книг, організаторкою гастрономічних фестивалів та амбасадоркою української кухні на міжнародному рівні.

У своїй діяльності Лариса Титикало послідовно просуває головні принципи міжнародного руху Slow Food – підтримку локальних виробників, збереження традиційних продуктів, біорізноманіття, розвиток гастрономічного туризму та охорону кулінарної спадщини. Саме завдяки таким ентузіастам світ відкриває Україну через її автентичні смаки, виноробні традиції та культурне різноманіття.

Особливе місце у роботі дослідниці займає Бессарабія.

Ще у 2017 році вона видала книгу «Бессарабія: кулінарна мандрівка», яка стала своєрідною гастрономічною енциклопедією регіону. Видання знайомить читачів з історією міст Ізмаїл, Болград, Кілія, Вилкове, Рені, Татарбунари та інших населених пунктів, а також містить десятки автентичних рецептів української, болгарської, гагаузької, молдовської та липаванської

кухонь.

У вересні 2018 року книгу презентували в Ізмайльській картинній галереї Одеського обласного центру естетичного виховання, який наразі носить ім'я Емілії Євдокимової.

Для міста ця подія стала знаковою, адже видань, які комплексно представляють культурну й гастрономічну спадщину української Бессарабії, небагато.

Лариса Титикало є випускницею відділення «Українська філологія та історія» тодішнього Ізмайльського державного педагогічного інституту (нині Ізмайльський державний гуманітарний університет), який закінчила у 1996 році. Згодом вона

традиційним укладом життя українського Подунав'я.

Одним із головних напрямів її роботи стало формування туристичного маршруту «Дорога вина та смаку Української Бессарабії», що об'єднує виробників вина, крафтових продуктів, фермерські господарства, музеї і туристичні об'єкти регіону.

Під керівництвом Лариси Титикало Бессарабія активно інтегрується до міжнародного руху Slow Food. Під час конференції Всесвітнього руху Slow Food, яка відбулася у 2025 році в межах Bolgrad Wine Fest, експерти з різних регіонів України обговорили розвиток гастрономічного

здобула освіту в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» за спеціальністю «Маркетинг», проходила професійні стажування в Канаді, Австрії та Угорщині.

Поєднуючи підприємницьку діяльність із громадською роботою, вона багато років розвиває культуру відповідального споживання, підтримує локальних виробників і реалізує туристичні проєкти. Серед них – створення конв'єв'їу Slow Food Bessarabia, заснування гостинного комплексу «Куба-далеко» у селі Приморському, який поєднав зелений туризм, музей старобриданської культури, бринзарню та знайомство гостей із

туризму, підтримку місцевих виробників та міжнародний проєкт «Ковчег Смаку», покликаний зберігати продукти, що зникають. До нього вже включені традиційна бессарабська сушена бринза, старовинні сорти винограду та автентичні страви національних кухонь регіону.

Учасники конференції визначили основні напрями розвитку гастрономічного туризму: розширення туристичних маршрутів через локальних виробників, популяризацію традиційної кухні в закладах харчування, навчання громад звичаїв, документування старовинних рецептів та активнішу співпрацю з туристичними операторами.

У 2024 році Лариса Титикало долучилася й до створення у столиці туристично-гастрономічного кластеру «Бессарабка», покликано популяризувати культуру української Бессарабії в Києві. Саме тоді вона наголошувала, що історична Бессарабка була місцем, куди століттями сходилися торговельні шляхи, а Бессарабія забезпечувала Київ фруктами, овочами, вином, сирами та рибою.

У громадській спільці «Дорога вина та смаку Української Бессарабії» зазначають, що саме завдяки таким людям світ дедалі більше відкриває Україну через її автентичні смаки, виноробні традиції, гостинність і культурну спадщину.

Обрання Лариси Титикало обличчям Terra Madre Salone del Gusto 2026 стало не лише особистим міжнародним визнанням, а й вагомою подією для Ізмаїла, Ізмайльського державного гуманітарного університету та всієї Української Бессарабії. Це ще одна можливість представити світові унікальну гастрономічну культуру регіону, його багатонаціональні традиції та туристичний потенціал, доводячи, що українська культурна спадщина є невід'ємною частиною світового надбання.

Ярина РУСИНЬСКА,
член НСЖ України
м. Ізмаїл Одеської обл.

Коли вчорашні учні повертаються професіоналами: естафета поколінь на порозі золотого ювілею

Зовсім скоро наше Шосткинське вище професійне училище святкуватиме свій золотий – 50-й, ювілейний – навчальний рік від дня створення у 1976 та початку освітньої діяльності у 1977 році. Це унікальний заклад професійної освіти. І не лише обширом напрямів підготовки, кваліфікацією колективу, майстерністю випускників, а й особливою національною традицією духовності спільноти, об'єднаною мрією про краще майбутнє країни.

Передмова

Для мене цей заклад – не просто місце роботи. Це – значна частина мого власного життя, моя доля і моя найбільша любов, адже я працюю тут з 1992-го, пройшовши шлях становлення від викладача до заступника директора з навчально-виховної роботи.

За роки праці моя діяльність була відзначена багатьма нагородами, серед яких нагрудний знак «Відмінник освіти України», Подяки Міністерства освіти і науки України, титул «Золоте серце» та Бронзова медаль Лауреата III Всеукраїнської премії «Працівникам освіти України за багаторічну, плідну працю», цисельні грамоти училища та міського голови. Особливе, духовне значення для мене має медаль «Хрест Свободи» Православної церкви України, отримана за волонтерську підтримку у надражжів для країни часи. Проте найвища нагорода за мою працю – це вдячні учні, які через роки впізнають свого наставника у натовпі та сьогодні гідно продовжують мою справу.

Коли вчорашні учні повертаються до рідного закладу вже як педагоги – це найвищий триумф наставника. Це священна естафета поколінь нашого училища, і наразі з гордістю хочу представити колегам-освітя-

нам України моїх любих випускників, які нині творять майбутнє Шосткинського ВПУ разом зі мною.

Напередодні нашого великого ювілею ми готуємо книгу-літопис про історію училища. І мені, як педагогу з багаторічним стажем, неймовірно трепетно поділитися філософією нашого закладу та найціннішими сторінками майбутнього видання – історіями моїх учорашніх учнів, які зараз працюють пліч-о-пліч зі мною вже як колеги.

Справжня велич навчального закладу вимірюється не архітектурою будівель, цифрами звітів чи інноваційними стендами, а відданістю тих, хто колись переступив його поріг у пошуках своєї долі. Найвищий прояв педагогічного триумфу – це коли вчорашні учні, ставши на крило, повертаються до **alma mater** вже як мудрі наставники, майстри та

лідери. Вони приходять, аби повернути закладу «борг любові», закохати нові покоління у професію та продовжити справу своїх наставників. Це не кадровий кругообіг, а священна естафета поколінь нашого закладу, де кожен випускник, що повернувся, стає живим золотим рядком у його новітній історії. Вони пройшли шлях від боязкого першого кроку за учнівською партєю до вершин педагогічного олімпу, і їхні історії – найкращий доказ того, що тут вирощують справжніх майстрів буття.

Марина Дубина: перша староста цифрової ери

Свою долю з училищем пов'язала **Марина Дубина** (у дівочтві – Лахоня). Дівчина з дитинства захоплювалася технікою та технологіями, а її вибір закладу був цілеспрямованим: вона мріяла в училищі не просто вивчитися, а в майбутньому повернутися сюди працювати.

У вересні 2000 року наше училище відкрило нову сторінку своєї історії – розпочався набір першої експериментальної групи за надзвичайно перспективною та дефіцитною на той час професією «Оператор комп'ютерного набору». Марина стала частиною легендарної групи № 40. Дружний колектив одностайно обрав її старостою. Її рішучість та працьовитість дали блискучий результат – у 2002 році вона здобула диплом із відзнакою.

Марина продовжила навчання, щоб пов'язати комп'ютерні технології з інтелектуальною професією секретаря керівника. Паралельно штурмувала вищу освіту у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна» на факультеті менеджменту зовнішньоекономічної діяльності. Її мрія повернутися до училища здійснилася дивовижно швидко: у 2003 році, ще навчаючись в університеті, вона прийшла у рідні стіни вже як майстер виробничого навчання.

Молода майстриня зіткнулася з викликами педагогіки, але завдяки методичності й підтримці старших колег подолала всі перешкоди. Наразі Марина Дубина – досвідчений, грамотний педагог, який веде вперед групи секретарів керівника та обліковців. Колеги та учні знають: її професіоналізм тримається на глибоких знаннях, людській доброті, теплому погляді та щирій усмішці, що миттєво знімає напругу. Майстер виробничого навчання **Наталія Гапоненко**, яка колись відкривала для Марини

перші секрети професії, а тепер працює з нею пліч-о-пліч, із гордістю зазначає: «Для мене найбільша гордість – бачити, як твоя учениця перетворюється на висококласного колегу-професіонала. Марина є найкращим доказом того, що в стінах нашого училища народжуються справжні майстри!»

Світлана Антоневич: наочний символ училищної родини

«Дбайте про майстерність – і майстерність подбає про вас», – ця істина висічена на емблемі Шосткинського ВПУ. Для **Світлани Антоневич** (Бойко) ці слова стали життєвим кредо. У 2001 році випускниця школи Світлана Бойко здивувала вчителів: маючи середній бал атестата 10, вона вступила до нашого училища. Першим її кроком став напрям «Продавець продовольчих і непродовольчих товарів». А перша виробнича практика в навчальному барі закладу назавжди змінила її орієнтири: заморожена ароматною випічкою училищних майстрів, Світлана вирішила додатково опанувати професію кухаря-кондитера.

У 2002 році училище виборювало статус вищого професійного закладу. Група кухарів, де Світлана була незмінною старою, стала пілотним проектом. Теоретична програма була складною, учні вивчали одночасно п'ять видів хімії! Наполегливість дала результат: група успішно впоралася з місією. Саме тоді Світлана вписала своє ім'я в історію профтехосвіти Сумщини, посівши шосте місце на обласній олімпіаді з хімії серед учнів елітних ліцеїв. Її викладач хімії **Ліана Рогова** згадує: «Ми готувалися і вдень, і вночі. Цей рекорд у профтехосвіті області з хімії досі ніхто не побив!»

Світлана успішно освоїла ще й третю спеціальність – обліковця, паралельно здобуваючи

вищу освіту в Сумському державному педагогічному інституті імені А.С. Макаренка. У 2007 році вона отримала диплом практичного психолога з відзнакою. (До слова, всі її три училищні дипломи також були з відзнаками!) Згодом директор **Олександр Гурба** запропонував їй педагогічну посаду. Світлана Володимирівна стала майстром виробничого навчання. Старший майстер **Ольга Мосенцева** коментує: «Світлана Володимирівна – це взірць тактовності. Вона влилася в колектив колег після учнівських лав органічно й невимушено».

Професійна доля подарувала Світлані не лише покликання, а й особисте щастя: у стінах училища вона зустріла свого чоловіка, також майстра виробничого навчання Ігоря Антоневича. Разом вони створили чудову родину, де підрастають донька та син.

Інна Костюченко: творець формули успіху

«Професійна майстерність, плюс особисті якості, плюс підтримка родини й колективу, плюс любов до дітей, плюс постійне удосконалення = успіх молодого педагога». Цю формулу щодня виводить на практиці **Інна Костюченко** (Зюкіна). У 2001 році вона обрала спеціальність «Бармен, буфетник, офіціант». Мистецтво створювати

свято дівчина опанувала під керівництвом майстра **Ольги Тесленко** та класного керівника **Валентини Бистрицької**. Тепер колишні наставниці зустрічають Інну як рівну колегу.

З 2004 по 2009 рік Інна навчалася в Університеті «Україна» за спеціальністю «Технологія харчування», здобуваючи кваліфікацію інженера-технолога. Отримавши теоретичні знання та перший досвід викладання в ліцеї, у січні 2021 року Інна Володимирівна повернулася до Шосткинського ВПУ як майстер виробничого навчання.

Свою відповідь на виклики XXI століття молода майстриня знайшла швидко. На її

думку, сучасний педагог має поєднувати інноваційні технології з класичними методами, а головне – бути чуйним до учнів, поважати їхню думку, бути об'єктивним та зберігати позитив і почуття гумору. «Моя формула далеко не досконала, я постійно вчуся, як губка вбираючи досвід старших, – усміхається Інна Костюченко. – Проте я точно знаю: коли доля дарує тобі кислий лимон: треба просто додати до нього цукру, перетворивши його на смакний лимонад. Тоді всі життєві мінуси гарантовано стануть плюсами!»

Ольга Савинська: шлях до визнання на державному рівні

Історія **Ольги Савинської** (Чубун) – це особливий предмет гордості нашого закладу. Ольга з юних років відчувала потяг до кулінарного

мистецтва. Вступивши на спеціальність «Кухар, кондитер», завдяки таланту та працелюбності вона завершила навчання з дипломом із відзнакою. Паралельно дівчина здобула суміжну кваліфікацію «Обліковець», а згодом – ступінь техніка-технолога (також із відзнакою).

Прагнення досконалості спонукало Ольгу рухатися далі. За роки наполегливої праці вона сформувала профіль фахівця екстракласу: здобула найвищий – п'ятий – розряд кухаря, підкорила вершину кондитерського мистецтва з п'ятим розрядом кондитера, освоїла ресторанний сервіс та здобула вищу освіту в Сумському національному аграрному університеті як інженер-технолог.

Нині Ольга Анатоліївна виховує майбутніх майстрів смаку. Вагомою віхою в її кар'єрі став Всеукраїнський конкурс професійної майстерності серед майстрів виробничого навчання з професії «Кухар», де вона виборола почесне II місце серед кухмістерів України. Згодом її високу кваліфікацію було офіційно відзначено присвоєнням звання майстра виробничого навчання II категорії. Багаторічна самовіддана праця Ольги Савинської відзначена багатьма нагородами, а найвищим визнанням її внеску стала почесна Подяка Міністерства освіти і науки України.

Ганна Рибкіна: на одній хвилі з майбутнім

«В училищі в мене дійсно повірили, мені допомогли розкритися, пізнати себе справжню. Тепер я повертаю цей борг любові, допомагаючи зростати новим поколінням», – ці слова **Ганни Рибкіної** (Дудко) є її життєвим орієнтиром. А почалося все у 2004 році, коли вона вступила в училище за професією «Штукатур, маляр, облицювальник-плиточник». Завзяття принесло диплом із відзнакою, а в серці залишило незабутній слід вдячності. Величезна за-

слуга в цьому належала майстру виробничого навчання **Антоніні Жук** та класному керівнику **Наталії Скоморосі**, яка побачила в Ганні лідерський потенціал.

Тонкощі будівельної справи Ганна знає не з підручників – під час практики її золотими руками було відремонтовано чимало кабінетів училища та кімнат у гуртожитку. Згодом дівчина вступила до Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, де була беззмінною старостою групи й здобула диплом магістра з кваліфікацією інженера-педагога, дослідника.

У рідному училищі Ганну радо прийняли до педагогічної родини. Її кар'єра розвивалася стрімко й органічно: два роки вона працювала майстром виробничого навчання, згодом – викладачем спеціальних дисциплін, а з 2022 року обійняла посаду методиста училища. Нині вона філігранно координує весь науково-методичний потенціал колективу. Ба більше,

вже декілька років поспіль Ганну Рибкіну обирають головою Державної екзаменаційної комісії на випускних іспитах у Глухівському університеті. Оцінюючи знання випускників, вона фактично відкриває їм двері у велике професійне життя, залишаючись при цьому улюбленицею сучасної учнівської молоді, з якою завжди перебуває «на одній хвилі».

За роки плідної праці Ганна Рибкіна зібрала вагомий багаж нагород, грамот та подяк усіх рівнів. Проте сама вона з чарівною усмішкою зізнається: найвища і найкраща нагорода для неї – це щира повага її учнів, яким вона ніколи не втомлюється повторювати, що вони перебувають у найкращому місці на землі.

Ганна – стовідсотковий продукт своєї альма-матер, її патріот, найвідданіший фанат і творець її сучасної історії. А ще – це людина-сонце, про яких кажуть: «Активістка, професіонал і просто красуня!». Її щира, не підробна усмішка здатна розігнати будь-які хмари, вона прикрашає кожную робочу нараду, студентський захід чи методичний консиліум, додаючи закладу особливого світла, життєвої сили та затишку.

Історія Ганни Сергіївни Рибкіної – не лише біографія успіху. Це живий, натхненний приклад того, як правильно обраний старт, помножений на залізну наполегливість, батьківську віру педагогів та безмежну любов до своєї справи, здатні перетворити вчорашню ученицю на лідера нового покоління, успішного професіонала, головного методиста та мудрого наставника.

Ігор Лісунов: хранитель затишку та мудрий порадник

Історія Ігоря Лісунова доводить, що справжня любов

до закладу здатна прокласти шлях довжиною в десятиліття. Ігор вступив до училища у 1991 році на сувору чоловічу професію електрогазозварника. Старанний, товариський та енергійний юнак одразу став душею всієї студентської спільноти. Після закінчення навчання у 1994 році він вступив до Глухівського педагогічного інституту.

Життєвий шлях Ігоря Миколайовича – це багатовекторна школа зростання. Він працював за першим робітничим фахом, викладав у закладах загальної освіти, обіймав посаду методиста та завідувача господарства. А працюючи вихователем у школі-інтернаті, удосконалив психологічні компетентності в роботі з підлітками.

Багатий досвід перетворився на покликання й привів його назад до **alma mater**. Наразі Ігор Миколайович працює вихователем у нашому студентському гуртожитку. Відомо, що гуртожиток – це простір, де молодь уперше живе самостійно. Тут неоціненно виявилася ще одна вища освіта Ігоря – психологічна. Він не просто стежить

за порядком, а створює атмосферу справжньої поваги і довіри, вчить хлопців і дівчат співіснувати в колективі, організовує цікаве дозвілля та завжди готовий підставити надійне батьківське плече кожному мешканцю.

Ці шість дивовижних історій успіху – найкраще свідчення того, що Шосткинське вище професійне училище – заклад професійної освіти, де прищеплюють цінності, що через роки спонукають наших найкращих

вихованців повертатися. Наче додому.

Післямова

Сучасний світ змінюється з шаленою швидкістю. Інтерактивні дошки, електронні журнали, штучний інтелект повністю переформатували освітнє середовище. Проте ми в Шосткинському ВПУ впевнені: сутність справжньої педагогічної діяльності залишається незмінною. Діти нового тисячоліття цінують викладача не за методично-ідеальні уроки чи володіння комп'ютерними ноу-хау, а за демократичний підхід, повагу до їхньої особистої думки та щире вміння чути.

Моя власна педагогічна філософія завжди базувалася на тонкій психології. Справжня майстерність – це помітити щонайменші зміни в настрої підлітка, вчасно вислухати тривоги, розвіяти страхи й перекопати дитину пишати свою унікальність. Ми вчимо дітей не лише вигравати, а й з честю вирішувати складні життєві ребуси.

Пройшовши цей тривалий, насичений шлях з 1992 року, я точно знаю: бути педагогом – це не просто посада. А щоденна інвестиція своєї душі в майбутнє країни. І збираючи найвагоміші плоди своєї кропіткої праці – повагу колег, обійми випускників та довіру першокурсників, я впевнено крокую далі. Адже творити професійну освіту, бачити, як твої учні зростають, перевершують свого наставника і повертаються працювати поруч – це і є велике, справжнє людське щастя. Напередодні золотого ювілею нашого закладу ми впевнено дивимося в майбутнє, адже естафета поколінь надійно триває!

Наталія СКОМОРОХА,
заступник директора
з навчально-виховної
роботи
Шосткинського вищого
професійного училища

Стартова конференція проєкту ETALON

У місті Сучава (Румунія) 26–28 липня відбулася стартова конференція міжнародного проєкту ETALON – «Освітні енергетичні технології для поглибленого навчання та організованої мережі» (ROUA00500), реалізація якого триває у межах Програми Interreg VI-A NEXT Румунія–Україна 2021–2027. Проєкт ETALON спрямований на розвиток сучасної транскордонної освітньої екосистеми у сфері енергоефективності та відновлюваної енергетики. Його ключовими результатами стане створення спеціалізованих EnergyLabs, розроблення цифрової освітньої платформи, навчальних модулів, проведення енергоаудитів, а також організація тренінгів для студентів, фахівців і представників територіальних громад.

Партнерами проєкту є Університет «Штефан чел Маре» в Сучаві (Румунія), ГО «Центр європейських ініціатив» (Україна) та ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (УжНУ) (Україна).

Стартова конференція об'єднала представників закладів вищої освіти, органів місцевого самоврядування, громадських організацій та експертної спільноти України і Румунії. Учасники обговорили основні етапи реалізації проєкту, механізми міжнародної співпраці, розподіл завдань між партнерами та перспективи впровадження сучасних освітніх і технологічних рішень у сфері сталої енергетики.

Ужгородський національний університет на конференції представляли доцент кафедри органічної хімії ННІ хімії та екології **Наталія Король**, професор кафедри органічної хімії ННІ хімії та екології, директор проблемної науково-дослідної лабораторії хімії та екології **Михайло Сливка** і начальник Науково-дослідної частини УжНУ **Катерина Скубеніч**. Під час виступів представники УжНУ презентували освітній, науковий та інноваційний потенціал університету, сучасну дослідницьку інфраструктуру й досвід реалізації міжнародних проєктів. Особливу увагу було приділено науковим розробкам УжНУ у сфері новітніх матеріалів для енергетики, інноваційних технологій, розвитку міжнародної грантової діяльності та комерціалізації результатів наукових досліджень.

Зокрема, у своїй доповіді Наталія Король наголосила: «Ми розглядаємо цей проєкт як платформу для підготовки нового покоління фахівців, які володітимуть сучасними компетентностями у сфері енергоефективності та відновлюваної енергетики».

Михайло Сливка представив наукові

досягнення лабораторії у галузі органічної хімії та матеріалознавства, зокрема результати досліджень, що можуть бути використані для створення сучасних енергоефективних матеріалів і технологій, тобто «першоджерел», з яких ми беремо готові рішення з енергозбереження. Одним зі вказаних проєктів є дослідження за грантової підтримки Національного фонду досліджень Україна «Стратегія спрямованого синтезу функціональних халькогенгалогенідних матеріалів для потреб медицини й енергетики» (проєкт № 2023.03/0176), результатами якого є гібридні матеріали для опто-електроніки та для твердотільної суперіоніки, що можуть бути використані як тверді електроліти для безлітєвих

аккумуляторів, як перетворювачі сонячної енергії чи електроліти з високими термічними й механічними характеристиками.

Начальник науково-дослідної частини Катерина Скубеніч презентувала систему організації наукової та інноваційної діяльності УжНУ, а також міжнародну наукову грантову діяльність університету. Окрему увагу було приділено ключовим науковим напрямкам університету, розвитку інноваційної екосистеми, захисту інтелектуальної власності та можливостям трансферу технологій, що створює міцне підґрунтя для успішної реалізації проєкту ETALON.

У межах конференції партнери також обговорили подальший план реалізації проєкту, створення EnergyLabs, підготовку спільних освітніх програм, проведення інформаційних кампаній і тренінгів для громад, а також механізми забезпечення сталості результатів після завершення проєкту.

Очікування за реалізації проєкту ETALON – підвищення професійних компетентностей студентів і фахівців, поширення сучасних знань про енергоефективність та відновлювану енергетику, розвиток транскордонного партнерства між Україною та Румунією, а також формування культури відповідального енергоспоживання у громадах.

Стартова конференція стала важливим етапом у започаткуванні міжнародної співпраці в межах проєкту ETALON та заклала основу для подальшої спільної роботи партнерів над створенням інноваційних освітніх рішень у сфері сталої енергетики.

Катерина СКУБЕНИЧ,
начальник
Науково-дослідної частини
Ужгородського
національного університету

Інноваційне освітнє середовище:

У багатопрофільному закладі «Шевченківець» створено 13 структурних підрозділів – творчих кластерів, що об'єднують понад 6 тис. вихованців віком від 3 до 21 року.

Роботу організовано на базі основного приміщення (вул. Січових стрільців, 43) його 11 філій («Лілея», «Грандес», «Фантазія», «Оріон», «Мушкетер», «Ярославна», «Водограй», «Талант», «Сузір'я», «Ясниця», «Шаховий центр» та закладів освіти Шевченківського району Києва (Технічний ліцей, Гімназія № 172 «Нивки», ЗЗСО № 28, 49, 53, 73, 101, 106, 139, 169, 199). Педагоги та методисти Центру творчості розробили навчальні програми за всіма напрямками роботи гуртків, що функціонують у ЦТ.

Художній колектив Спортивно-танцювальний ансамбль «Пульс» засновано в 1987 р. на основі гуртків з художньої гімнастики, акробатики та хореографії. З 1998 р. колектив носить звання народного. Наразі у колективі понад 30 навчальних груп.

З дітьми працюють кваліфіковані, досвідчені, педагоги, серед яких заслужені працівники освіти України, відмінники освіти України, майстри спорту міжнародного класу з художньої гімнастики та акробатики. Засновником колективу та художнім керівником багатьох років була **Наталія Борсук**, майстер спорту з художньої гімнастики, відмінник освіти України, народна артистка України. З 2019 р. художній керівник ансамблю «Пульс» – заслужена артистка України, відмінник освіти України **Олеся Борсук**, випускниця колективу.

Ансамбль «Пульс» – лауреат багатьох Всеукраїнських та Міжнародних

Позашкільний заклад освіти «Центр творчості «Шевченківець» – інноваційний заклад освіти. Діяльність цього багатопрофільного закладу є інноваційною щодо індивідуалізації і диференціації освітнього процесу і управління шляхом здійснення системної багаторічної дослідно-експериментальної роботи, результатом якої є авторська програма «Школа життєтворчості особистості», розроблена директором Центру творчості «Шевченківець» **Іриною Мосяковою**.

Як експериментальний майданчик Інституту педагогіки НАПН України ЦТ «Шевченківець» є базовим науково-методичним центром для закладів позашкільної роботи багатьох областей України в реалізації інноваційного освітнього проєкту на всеукраїнському рівні за темою «Система розвитку освітнього менеджменту в багатопрофільних закладах позашкільної освіти».

Тривалість освітнього проєкту – 2023–2028 рр. Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник **Ірина Мосякова**; наукові консультанти – головний науковий співробітник відділу економіки та управління загальною середньою освітою, вчений секретар Інституту педагогіки НАПН України, професор **Людмила Калініна** і завідувач відділу STEM-освіти Інституту педагогіки НАПН України, старший науковий співробітник **Валентин Рогоза**.

Під керівництвом І. Мосякової і Л. Калініної розроблено й апробовано, за активної участі педагогічного колективу ЦТ «Шевченківець», концептуальну модель системи розвитку освітнього менеджменту у багатопрофільних закладах позашкільної освіти; успішно реалізуються програма підвищення професійної майстерності і модельна освітня програма багатопрофільних закладів позашкільної освіти як у самому закладі, так і в інших закладах позашкільної освіти України.

Саме тут відбувається всебічний розвиток здобувачів позашкільної освіти як активних суб'єктів власного життєтворення, здатних до усвідомленого вибору, самореалізації та відповідальної взаємодії із соціумом. Вихованці отримують ціннісно-смысловий досвід формування життєвих стратегій, розвиваючи творчий потенціал, емоційний інтелект, критичне мислення. Особлива увага приділяється підтримці індивідуальності кожної дитини, створенню умов для розкриття її здібностей, розвитку ініціативності, автономності та відповідальності за власний розвиток.

Освітня візія авторського закладу позашкільної освіти орієнтована на формування відкритого, інноваційного та культурно насиченого освітнього середовища, що функціонує як динамічний простір можливостей для навчання, творчості та соціалізації. Таке середовище характеризується гнучкістю організації

освітнього процесу, інтеграцією різних освітніх практик і технологій, активним використанням сучасних цифрових ресурсів, а також залученням дітей та юнацтва до дослідницької та соціально значущої діяльності.

Освітній процес реалізується шляхом інтеграції пластового, скаутського, художньо-естетичного, мистецького, туристсько-краєзнавчого, еколого-натуралістичного, науково-технічного, дослідницько-експериментального, фізкуль-

турно-спортивного або спортивного, військово-патріотичного, бібліотечно-бібліографічного, соціально-реабілітаційного, оздоровчого, гуманітарного напрямів позашкільної освіти. Використовуються інтерактивні, ігрові та проєктні технології, а також авторські педагогічні методики.

Інноваційні процеси охоплюють не лише зміст і форми організації освітнього процесу, а й управлінську систему, а також моделі взаємодії

Центр творчості «Шевченківець»

між педагогами, здобувачами позашкільної освіти та батьківською спільнотою. Такий підхід забезпечує формування відкритого, партнерського освітнього середовища, де кожен його учасник виступає активним суб'єктом.

Управління закладом має гнучкий, децентралізований та колегіальний характер. Застосовано модель розподіленого лідерства, що передбачає активну участь педагогів, вихованців і батьків в ухваленні рішень.

Важливою характеристикою діяльності закладу є орієнтація на науковий пошук і апробацію інноваційних ідей, що підлягають перевірці у процесі освітньої практики. Це забезпечує верифікацію педагогічних моделей та методик, що є придатними до наступного поширення в освітньому просторі.

Директор Центру творчості «Шевченківець» Ірина Мосякова є науковим керівником інноваційного освітнього проєкту на всеукраїнському рівні «Система розвитку освітнього менеджменту в багатопрофільних закладах позашкільної освіти» на базі закладів позашкільної освіти міста Києва, Дніпропетровської, Закарпатської, Рівненської, Тернопільської, Черкаської та Харківської областей (2023–2028) та експерименту на всеукраїнському рівні «Створення інноваційної моделі старшої профільної школи на засадах інтеграції загальної середньої та позашкільної освіти» на базі закладів загальної середньої та позашкільної освіти міста Києва (2025–2030). Їх значущість полягає у створенні умов для оновлення змісту, удосконалення організації та модернізації

управління освітнім процесом, а також у підвищенні якості позашкільної освіти та її відповідності актуальним потребам громадськості і суспільства.

Вихованці закладу є активними учасниками та переможцями міських, всеукраїнських і міжнародних конкурсів, фестивалів і виставок. Педагогічний колектив має значний досвід розроблення авторських програм з позашкільної освіти, методичних кейсів та інноваційних освітніх практик.

Центр творчості плідно співпрацює з закладами загальної середньої, дошкільної, професійно-технічної, вищої освіти, культурними інституціями, громадськими організаціями та батьківською громадою. Реалізуються соціальні, культурні та волонтерські проєкти, спрямовані на розвиток громадянської активності здобувачів позашкільної освіти.

Подальша трансформація організаційної структури управління, розширення інноваційних освітніх практик, поглиблення цифровізації освітнього процесу та посилення міжнародного співробітництва є важливими стратегічними напрямками розвитку авторського закладу позашкільної освіти «Центр творчості «Шевченківець» – Школа життєтворчості особистості».

Олена ОНАЦЬ,
завідувач відділу економіки
та управління ЗСО
Інституту педагогіки НАПН України,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

фестивалів і конкурсів, постійний учасник телевізійних програм та проєктів Українського телебачення.

Вихованці ансамблю «Пульс» знайомлять мешканців інших країн з мистецтвом України, представляючи хореографічні композиції, спортивні номери. Ансамбль виїжджав з гастрольми в США, Угорщину, Балканські країни, Об'єднані Арабські Емірати, Китай, Казахстан, Киргизію, Естонію, Латвію, Болгарію, де його виступи завжди тепло приймали.

Народний художній колектив «Студія образотворчого мистецтва «Бджілка» став центром естетичного розвитку для багатьох вихованців.

В студії «Бджілка» кожній дитині надано можливість проявити свою індивідуальність в різних видах мистецтва.

Навчальна програма студії передбачає вивчення таких дисциплін: живопис, графіка, композиція, декоративно-вжиткова діяльність, основи дизайну, мистецтвознавство.

Вихованці студії беруть участь у міжнародних, всеукраїнських, міських конкурсах та фестивалях дитячої творчості й отримують безліч дипломів, грамот та призів, займаючи призові місця.

Виставкову діяльність гуртківців студії «Бджілка» представлено тематичними виставками, що експонувалися в Національному палаці мистецтв «Україна», Національному музеї літератури України, НАПН України, Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В.О. Сухомлинського, Палаці культури СБУ, закладах освіти району та багатьох інших місцях.

Тетяна УРИСЬ,
доцент кафедри
української літератури
Українського державного
університету
імені Михайла Драгоманова,
кандидат філологічних наук

Від випускного до вступної кампанії: час зміни студентських поколінь

Нинішній липень для більшості університетів України – час особливий, коли випускники залишають аудиторії, щоб розпочати професійний шлях, а їхнє місце займають учорашні учні, які лише роблять перший крок до майбутньої професії.

Випускники 2026 року – це тисячі молодих людей, які завершили абсолютно свідомий етап життя й роблять перший крок до професійної діяльності. Саме вони найближчим часом навчатимуть дітей, лікуватимуть, створюватимуть нові технології, працюватимуть у медіа, державному управлінні, культурі, бізнесі та громадському секторі. Від їхніх знань, цінностей і готовності брати відповідальність значною мірою залежить те, в якій країні ми житимемо завтра. Разом із молодими фахівцями в Україну приходять нові ідеї, сучасні підходи, прагнення до змін і віра в майбутнє.

В Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова цього літа дипломи отримали понад **2 тис.** випускників. Водночас триває вступна кампанія: станом на 25 липня до університету вже подано близько **6 тис.** заяв на перший курс. Цифри – не

Літо двох університетських поколінь Яким має бути університет для молоді XXI століття

В Україні багато університетів – таких, що мають історію в кілька століть і зовсім молодих, державних і приватних, столичних і «периферійних». В кожного свої традиції, інновації, профілі, напрями підготовки. І тільки літо спільне в усіх: вручення дипломів, прощання з випускниками, теплі подяки й напутні слова. І відкриті обійми для майбутніх студентів, а нині – абітурієнтів, що чи не вперше стали на крило, шукаючи оптимальний варіант для задоволення амбіцій і реалізації обдарувань.

Чого шукають вони? Чого сподіваємося ми, університетські викладачі?

просто суха статистика. За ними стоять людські історії, особистісні професійні плани, мрії. Зміна студентських поколінь дає підстави дивитися вперед з оптимізмом, адже майбутнє держави залежить не лише від рішень в урядових кабінетах чи на великих підприємствах, а й в університетських аудиторіях, де формується людський капітал країни.

чи «технології майбутнього» в тому смислі, який існував для їхніх теперішніх, навіть дуже молодих, викладачів.

Вислів «цифрові аборигени» – про них. Соцмережі для них – головне джерело знань. Кліпове мислення – теж про них: ніхто раніше так швидко й «на льоту» не міг сприйняти інформацію і так само швидко знайти відповідь на поставлене запитання. Натомість зуме-

змінюється разом з новими ідеями і технологіями, запитами й потребами суспільства, а також зі вступниками, які переступають його поріг. Те, що кілька років тому вважалося звичною моделлю навчання, нині дедалі частіше стає винятком. Для сучасних зумерів цифрові технології – не додаток до реальності, а її невід'ємна частина. Тому конкурувати з гаджетами, штучним інтелектом чи безмежними інформаційними ресурсами практично неможливо. Натомість набагато важливіше інтегрувати їх в освітній процес, перетворюючи цифрові інструменти на засіб пізнання, творчості та професійного розвитку.

Події останнього десятиліття – пандемія COVID-19, повномасштабне російське вторгнення, що зумовили тривале дистанційне і змішане навчання – суттєво прискорили цифрову трансформацію української освіти. Онлайн-платформи, інтерактивні сервіси, штучний інтелект, цифрові бібліотеки та мультимедійні інструменти вже стали звичними елементами освітнього процесу. Водночас головні зміни відбулися не лише в технологіях, а й у підходах до навчання. Викладач дедалі більше стає наставником і партнером, який допомагає студентам орієнтуватися в інформаційному потоці, критично ставитися до джерел, працювати з даними, генерувати власні ідеї та перетворювати знання на практичні рішення. Саме ці компетентності визначають сучасність університетської

Нинішні абітурієнти

Наче все, як завжди в літні місяці в університеті. Радісне збудження урочистостей отримання диплому змінюється на майже таке саме радісне хвилювання від співбесід зі вступниками. Адже здається, в цих абітурієнтах вже проглядають риси майбутніх видатних випускників.

Проте не все, як у минулі роки. Цьогоріч ми без виключення матимемо справу з останніми представниками покоління так званих зумерів, зважаючи на теорію поколінь (теоретичну модель Штрауса – Гоува). Покоління, для якого не було понять «нові технології»

ри потребують гнучкого графіка й психологічного комфорту. Сприймаються старшим поколінням як егоїсти, але надзвичайно толерантні й відкриті до різноманіття. Для них абсолютно конкретними є дії із захисту довкілля й ментального здоров'я. Традиційність для них під питанням, на яке схильні відповідати лише через власний досвід.

Отже – орієнтуємося на контингент вступників.

Університет, який навчається разом зі своїми студентами

Безсумнівно, університет

освіти значно більше, ніж кількість опрацьованих тем чи прочитаних лекцій.

Ректор Українського державного університету імені Михайла Драгоманова **Віктор Андрущенко** у публічних зверненнях наголошує, що сучасний викладач дедалі частіше виступає не лише джерелом знань, а й наставником, модератором дискусії, людиною, яка спрямовує студентів до аналізу, вдумливого співставлення, вирізнання достовірної інформації від маніпулятивної, мислення з метою віднайти власну відповідь. Адже в епоху, коли будь-який факт можна знайти за лічені секунди, справжньою цінністю стає здатність осмислювати і застосовувати.

Чого нині шукає абітурієнт?

Не менш відчутно змінюється й очікування вступників. Якщо ще десять років тому вирішальними чинниками були престижність спеціальності та перспективи стабільного працевлаштування, то нині очікування абітурієнтів значно ширші. Молодь прагне не просто здобути диплом, а отримати освіту, що допоможе реалізуватися у соціумі, у світі, що стрімко змінюється.

Саме тому сучасний університет – це вже не місце передавання знань, а середовище, у якому формується особистість, розвивається вміння мислити й дискутувати, працювати в команді, ефективно комунікувати, знаходити нестандартні рішення на нові й нові виклики та швидко адаптуватися. Не випадково й роботодавці дедалі більше цінують не лише фахові компетентності, а й так звані *soft skills* – емоційний інтелект, комунікабельність, лідерські якості, здатність навчатися впродовж життя, брати на себе відповідальність і працювати в умовах постійних змін. Саме ці навички вже давно визнано визначальними для професійного успіху.

Освіта для країни, що відновлюється

Україна нині переживає період глибоких суспільних змін, спричинених насамперед російсько-українською війною. Жити й працювати в країні, де населення щодня зазнає ракетних атак, функціонує в умовах економічної нестабільності та постійних викликів, означає високий ступінь резильєнтності, проактивності, здатність рухатися вперед в умовах невизначеності. Саме тому післявоєнне відновлення держави потребуватиме не лише висококваліфікова-

нові перспективи людської діяльності.

За таким принципом прагне зараз працювати один з провідних університетів України – Український державний університет імені Михайла Драгоманова, де поряд із фундаментальною підготовкою студенти мають можливість долучатися до наукових досліджень, брати участь у міжнародних програмах, волонтерських і громадських ініціативах, проходити практику та реалізовувати власні проєкти. Такий досвід допомагає не лише здобу-

розвиватися», – говорить вона.

Її слова добре відображають настрої багатьох вступників. Для них вибір університету – це не лише вибір професії, а й вибір спільноти, можливостей і життєвої траєкторії, освітнього середовища, у якому формуються світогляд, цінності та коло однодумців.

Знання нині швидко здобуваються, тоді як компетентності навчатися впродовж життя, ефективно взаємодіяти з людьми й брати відповідальність за власні рішення залишаються затребуваними незалежно від професії чи часу. Сучасний абітурієнт шукає не просто місце навчання – він шукає університет, що допоможе стати конкурентоспроможним, активним громадянином і людиною, здатною відповідати на виклики часу. Адже університетська освіта – це не лише про професію – це про цінності, вміння мислити в масштабах планети, брати відповідальність і продукувати ідеї, що зберігатимуть світ.

Щоліта це особливо помітно: випускники залишають університетські аудиторії, щоб розпочати новий етап свого життя, де намагатимуться не лише реалізувати увесь отриманий багаж знань і компетентностей, а й вийти на рівень реалізації мрій стосовно щасливого майбутнього своєї країни.

Своєю чергою абітурієнти лише переступають поріг майбутньої *alma mater* із мріями та сподіваннями на власний розвиток і майбутній успіх. У цій неперервності народжується майбутнє – не лише експерти у своєму виді діяльності, успішні винахідники, управлінці, а й непроминальна цінність кожної нації – еліта, спроможна досягнути, осмислити, вказати шлях.

І у формуванні нашого майбутнього – головна відповідальність, як і почесна місія, – на університетах.

них інженерів, будівельників чи IT-фахівців, а й учителів, психологів, журналістів, соціальних працівників, реабілітологів – фахівців, які працюватимуть із громадянами, допомагатимуть долати наслідки війни, формуватимуть нову якість освіти. Й не меншою мірою – соціологів, істориків, філологів, філософів, політологів – знавців культури й громадянського співжиття, законів мирного співіснування й гуманітарного прогресу, зрештою мети існування людини. За таких умов університетська освіта набуває особливого значення, адже її завдання – підготувати не лише професіонала, а й громадянина, спроможного відповідально діяти в умовах постійних змін, мислителя, спроможного окреслити

ти професію, а й навчитися працювати в команді, відповідально ухвалювати рішення й адаптуватися до нових викликів, не втрачаючи у повсякденній зайнятості усвідомлення місії й прагнення досягнення високої мети.

Вибір університету – вибір майбутнього

Одна з цьогорічних абітурієнток, яка подала заяви на кілька освітніх програм університету, зізнається, що вибір закладу освіти для неї був очевидним. «Мені важливо не просто отримати диплом. Я хочу навчатися там, де є активне студентське життя, можливість брати участь у міжнародних програмах, реалізовувати власні ідеї, спілкуватися з людьми, які надихають і спонукають

Павло ГОРНОСТАЙ,
головний науковий
співробітник
відділу психології малих груп
та міжгрупових відносин
Інституту соціальної
та політичної психології
НАПН України,
доктор психологічних наук,
професор

Нинішню історико-політичну ситуацію, всупереч очікуванням демократичного соціуму, визначає тотальна криза міжнародного права, яке фактично перестало діяти у врегулюванні великих міжнародних конфліктів, зокрема російсько-української війни. Сучасний глобальний світ фактично повернувся в першу половину XVII ст., коли ще не існувало міжнародного права і великі воєнні конфлікти вирішувалися виключно з позиції сили. У новітніх великих війнах втручання інших суб'єктів (зокрема допомога жертві агресії) визначається не тяжкістю злочину агресора, а здатністю жертви протистояти, чинити спротив (за словами відомого політика – «мати на руках козирні карти»). Отже, якщо ти слабкий і не можеш оборонятися, то не маєш права на захист своїх національних інтересів і мусиш піти на поступки сильнішому агресору (найкраще – капітулювати)? Це поки що не повністю стало мейнстримом міжнародної політики, але навіть ті політичні суб'єкти, які намагаються залишатися в правовому полі, змушені приймати правила гри, нав'язані великими політичними гравцями, що ігнорують міжнародне право в принципі.

Феномен безкарності в історії

Особливістю сучасної історико-політичної ситуації є тотальна криза міжнародного права. Завданням сучасних суспільних наук є віднайдення дієвих інструментів реалізації оновлених принципів міжнародного права, надання їм наукового (не лише політичного і юридичного, а й психологічного) обґрунтування та забезпечення. Розглядаючи приклади реалізації принципу безкарності та принципу невідворотності покарання за найтяжчі історичні колективні злочини, виявляємо помітні тенденції щодо наслідків їх реалізації. Тому пропонуємо висновки про ймовірні історико-психологічні закономірності.

Міжнародне право і світова безпека

У світовій політичній історії можна помітити дві основні тенденції, що стосуються правового регулювання відносин між людьми і соціальними групами: 1) стихійне право сили, правомірність будь-якої агресії одних людей або груп проти інших; 2) спроби певним чином протидіяти агресії, вкласти ці процеси в законне русло, виробити норми цивілізованого співіснування людей і соціальних груп. За ними стоять дві протилежні центральні ідеї, що стосуються взаємодії між людьми, в тому числі міжнародних відносин: 1) ідея безкарності; 2) ідея невідворотності покарання.

Принцип безкарності («право сили») полягає в тому, що суб'єкт правопорушення не несе за нього відповідальності і не дістає покарання, якщо за ним стоїть сила. Такий принцип діяв стільки, скільки триває людська історія.

Принцип невідворотності покарання («сила права») полягає в тому, що кожен, хто вчинив правопорушення, має нести відповідальність, якщо немає законних підстав для звільнення від неї. Похідними від принципу невідворотності покарання є принципи еквівалентності (відповідності), адекватності (пропорційності) та справедливості покарання. Ідеться про те, щоб тяжкість покарання відповідала (була еквівалентною) тяжкості злочину – *принцип таліону*. Цей принцип встановлений досить давно. Нам він відомий,

як короткий вислів «око за око, зуб за зуб». Одними з перших документальних свідчень про нього були Закони Хаммурапі, датовані XVIII ст. до нової ери.

Принципи таліону можна було б поширити на відносини між великими групами людей, але в цій царині ще довго панувало фактичне беззаконня. Так, крадіжка приватної речі іншої особи вважалася злочином, тоді як агресивний напад, захоплення чужої території разом з людьми, які на ній мешкали, колонізація інших країн вважалися цілком правомірними і навіть справедливими діями.

З принципів безкарності і невідворотності покарання випливають такі соціально-психологічні наслідки, які можна розглядати як протилежні тенденції: 1) історична справедливості – історична травма і ганьба; 2) соціальний ренесанс – соціальний ресентимент. Історія – це діалектична взаємодія цих різних крайностей, балансування на суперечності між ними. Вони дуже неоднозначні. Так, почуття історичної справедливості не лише спонукає до справедливого покарання за колективні злочини, воно є психологічним двигуном величезної кількості війн.

Історія знає чотири завершені та інституціоналізовані спроби розробити принципи міжнародного права, світової безпеки і системи міждержавних відносин: Вестфальську, Віденську, Версальсько-Вашингтонську і Ялтинсько-Потсдамську. До

цього спонукали глобальні конфлікти, які охоплювали багато країн, та їхні катастрофічні наслідки.

Після цього відбулася ще одна глобальна подія, яка потребувала кардинального перегляду цих норм – холодна війна 1946–1991 років. Після її завершення, що ознаменувалося перемогою ліберальної демократії і нищівною поразкою комунізму, не відбулося жодної спроби покарання комуністичних режимів та їхніх лідерів за злочини, які набагато перевершували злочини німецького нацизму. Результати перемоги в холодній війні треба було закріпити розробленням нової системи міжнародного права і міждержавних відносин, проте в цій сфері не відбулося принципових змін. Те, що називається «сучасною системою міжнародного права», базовано на тих самих (з невеликими змінами) принципах та інституціях, що було сформовано після Другої світової війни.

Принципи Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародного права фактично були спрямовані в минуле. Вони виявилися неспроможними протидіяти злочинам, пов'язаним з ідеологією комунізму. Проте сучасність дала нам приклади колективних злочинів такого величезного масштабу, коли чинні принципи міжнародного права, зокрема принцип невідворотності покарання, просто перестають працювати. Так, неможливо реалізувати принцип еквівалентності для злочинів сталінізму, тому що тут

та принцип справедливості

рівень тяжкості покарання не може навіть наблизитися до масштабів тяжкості цих масштабних і жахливих злочинів, а отже, бути достатнім еквівалентом. Це ставить під сумнів можливість реалізації самої ідеї справедливого покарання.

Одним з новітніх винаходів тоталітарних (комуністичних) режимів є злочин у вигляді «покарання». Ідеться не про неправомірне покарання, а про таке, яке формально відповідає букві зако-

повернулася на чотири століття тому, до моменту створення першої системи міжнародного права і принципів міжнародної безпеки, що з'явилася лише у 1648 р.

Злочини і покарання

Прикладів справедливого покарання за міжнародні злочини не так багато. Вони радше є винятками з практики суцільної безкарності. Щось схоже на «покарання воєнного злочинця» було здійс-

Другої світової війни. Ті заходи, що здійснено за її результатами, не тільки не компенсували відсутність справедливого покарання, а навпаки, перетворилися на порушення принципу справедливості (репарації, накладені на Німеччину згідно з Версальською мирною угодою, сприймалися як національна ганьба). А це стало причиною ресентименту, який переріс у реваншизм.

Є чотири яскраві приклади створення міжнародних трибуналів для покарання воєнних злочинців: лідерів німецького націонал-соціалізму і японського мілітаризму, диктаторів колишньої Югославії та режиму Руанди, який вчинив геноцид етнічної групи тутсі. Ще два трибунали (Спеціальний Суд для Сьєрра-Леоне і Надзвичайні палати в судах Камбоджі) були створені на основі угоди між ООН та урядами цих держав.

Решта випадків так званої «політичної справедливості» були або самосудом (стосовно Беніто Муссоліні, Муаммара Каддафі), або знов-таки торжеством права сили, тільки з

Росії за злочин агресії проти України створено у 2025 р. Він може увійти в історію як п'ятий офіційний міжнародний трибунал і третій трибунал за злочин розв'язання агресивної війни (яка має всі ризики перерости в глобальну війну). Спеціальний трибунал щодо Росії має надзвичайне історичне значення, оскільки завдяки йому не лише буде реалізовано принцип справедливості щодо України, яка стала жертвою агресії, – від нього буде залежати збереження міжнародного права як основи світової політики. Якщо не буде реалізовано принцип невідворотності покарання за міжнародні злочини (а з ним і принцип справедливості), жодна система міжнародного права і світової безпеки не буде ефективною, адже тоді торжествуватиме принцип безкарності.

Безкарність є одним із провідних чинників циклічної повторюваності колективних травм, воєнних злочинів, порушень міжнародного права, рецидивів диктатури, спалахів тоталітаризму, живучості тероризму. Наслідки безкарності мають два вектори, спрямовані на групу-жертву і групу-агресора. Безкарність агресора для нього самого призводить до нових злочинів, і це може тривати століттями. Для жертви безкарність агресора створює умови або суспільної депресії, або ресентименту. А ресентимент, як ми знаємо, часто переходить у реваншизм. Тому агресор і жертва в історії часто міняються ролями. Чудовою ілюстрацією тут можуть бути події на Балканах 1989 року, причиною яких стала історична травма Сербії, що мала 600-літню історію.

Усвідомлення того, що група-жертва через ресентимент може вдатися до реваншизму щодо агресора, часто ставало

«...сучасність дала нам приклади колективних злочинів такого величезного масштабу, коли чинні принципи міжнародного права, зокрема принцип невідворотності покарання, просто перестануть працювати»

ну, тобто коли сам закон стає злочинним. Приклади: покарання політв'язнів радянських концтаборів за ідеологічні переконання, зокрема за націоналізм; надмірно жорстокі покарання (аж до смертної кари) за «крадіжку» зерна під час Голодомору; «правова» практика сучасної Росії – заохочення брехні і покарання за правду. Подвійні стандарти агресора працюють як своєрідне «вікно Овертона», впроваджуючи в суспільну свідомість викривлені юридичні «принципи» як правову норму. Ще один приклад легалізації злочинної психології – поняття «постправди», коли за наукоподібним терміном ховається технологія брехні та дезінформації в політичній пропаганді.

У XXI ст. найбільш помітними травматичними подіями для Європи були війни, розв'язані РФ проти інших держав. Кульмінацією цих війн стала агресія проти України. Недосконале, не пристосоване до нових реалій міжнародне право показало повну неспроможність розв'язувати нові проблеми. Міжнародне право переживає навіть не кризу, а цілковитий колапс. Сучасна дипломатія фактично

нено два століття тому, коли Наполеон Бонапарт як основний винуватець наполеонівських війн був покараний довічним засланням на острів Святої Єлени за рішенням уряду Великої Британії. Це було прогресивним актом, оскільки сприяло надалі відходу Франції від реваншистської політики. Правда, «вакцина» від реваншизму виявилася не віч-

«Якщо не буде реалізовано принцип невідворотності покарання за міжнародні злочини (а з ним і принцип справедливості), жодна система міжнародного права і світової безпеки не буде ефективною, адже тоді торжествуватиме принцип безкарності»

ною, але реваншизм Франції 1870-х рр. був спричинений поразкою у франко-прусській війні, отже ніяк не пов'язаний з поразкою 1815 р.

Першою в історії спробою покарання воєнного злочинця був трибунал над кайзером Німеччини Вільгельмом II після Першої світової війни, запланований в 1919 році, не відбувся через втечу фігуранта. Можна зробити припущення, що не проведення трибуналу щодо реальних винуватців трагедії Першої світової війни уможливило розв'язання

боку іншого, більш прогресивного, табору (стосовно Осамы бен Ладена, Саддама Хусейна, Алі Хаменеї). Винятки щодо цього є, але вони дуже рідкісні й поодинокі.

За результатами холодної війни та наслідками злочинів комунізму мали бути вжиті заходи, щоб дати цим злочинам юридичну і правову оцінку, унеможливити їх повторення. Проте цього не сталося, а міжнародний трибунал, ініційований лише у 2006 р., на жаль, так і не набув чинності. Спеціальний трибунал щодо

Закінчення. Початок на с. 16

причиною особливої жорстокості організаторів геноцидів. Вони розуміли, що нащадки знищуваних можуть згодом помститись, а тому намагалися знищити якомога більше людей, особливо дітей. Це насамперед стосується груп, які зазнавали травми, несумісної із життям. У такому разі не ставало тих, хто міг би помститися, бо зникала група як історико-культурна спільнота. Скажімо, німецькі нацисти навіть придумали концепцію «остаточне вирішення єврейського питання». Так само «остаточне вирішення» планувалося щодо «чеського питання» та інших слов'янських народів, яких нацисти проголошували неповноцінними. Така позиція є типовою для тоталітарних режимів, що здійснюють етнічні чистки та вчиняють інші злочини щодо поневолених народів. Схожою була ситуація і у «вирішенні національного питання» в СРСР, а згодом і в РФ. Вершини цинізму сучасна путінська політика досягла у своїй злочинній доктрині «остаточного вирішення українського питання».

Лінії безкарності

Є різні підходи до аналізу закономірностей, які можна виявити за важливими історико-політичними подіями. Ми використовуємо поняття «лінії безкарності» як певні ланцюжки подій та історичних суб'єктів, що за ними стоять, і які певним чином пов'язані між собою. «Лінії безкарності» – це не послідовність подій, що обов'язково мають причинно-наслідкові зв'язки. Це радше спадкоємність сприятливих умов, підвищення ймовірності можливостей для наступних поколінь, приклади для наслідування.

I лінія: Московія – Російська імперія – СРСР – РФ.

Тут ідеться про державу-імперію, центральною практикою якої протягом

щонайменше шести століть була жорстока колоніальна політика. Поневолені нею народи часто були позбавлені всіх ознак державності; знищена їхня культура, ідентичність; тривало систематичне матеріальне, культурне і духовне пограбування; проведено тотальну русифікацію всіх народів, що потрапляли в поле політичного впливу імперії. Частою практикою був геноцид, жертвами якого стали свого часу Новгородська республіка, кримські татари, народи Північного Кавказу, корінні народи Півночі, Сибіру та Далекого Сходу, країни Балтії. Окремою сторінкою є 300-літня історія геноциду українців, серед яких найстрашнішим був Голодомор 1932–1933 рр. Ба більше, імперія захопила і привласнила історичну, культурну та духовну спадщину України.

Московії-Росії вдавалось уникати відповідальності після поразок, вона не виконувала рішення договорів про капітуляцію, нейтралітет і ненапад. Після виключення з Ліги Націй за розв'язування війни з Фінляндією в 1939 р. вже за шість років СРСР був винагороджений тим, що не просто був прийнятий в ООН (наступницю Ліги Націй), а став постійним членом Ради Безпеки ООН з правом вето. Протягом останніх трьох з половиною століть Московія-Росія порушила всі договори з Україною щодо прав на автономію, суверенітет, непорушність кордонів, прав та свобод українців тощо.

Московія-Росія ніколи добровільно не виплачувала репарації іншим державам за розв'язані війни. Винятком було лише виплачування данини Золотій Орді (XIII–XV ст.) і Кримському ханству (1474–1700 рр.), а також окремі випадки виплат контрибуцій, що були радше відплатою за визнання чи інші політичні вигоди для себе. За

першої-ліпшої нагоди такі виплати припинялися.

Нині ж Московія-Росія, незважаючи на скрутне політичне становище, переконана у своїй абсолютній безкарності в тому, що всі злочини їй зйдуть з рук, як це неодноразово було протягом останніх щонайменше шести століть.

II лінія (історія комунізму): більшовизм-сталінізм – маоїзм – комуністичні і прокомуністичні режими – путінізм.

Ця історія стосується політичних систем, на відповідальності яких чи не найстрашніші колективні злочини XX–XXI ст.

Вона починається з найбільшої геополітичної катастрофи XX ст. – приходу до влади більшовиків шляхом державного перевороту в 1917 р. Першою злочинною політичною системою був більшовизм-сталінізм, на совісті якого – червоний терор, голодомори, репресії, депортація народів, міжнародна агресія, анексія інших держав, участь у розв'язанні Другої світової війни. Путінізм виник цілком закономірно через непокараність комунізму та використання історичного досвіду попередніх політичних систем. Основним актором був каральний апарат диктатури (ЧК, НКВС, МДБ, КДБ, ФСБ).

Достойним спадкоємцем сталінізму був маоїзм, на совісті якого культурна революція в Китаї, масові репресії, величезні проблеми в економіці, що призвели до масового голоду і загибелі десятків мільйонів людей. До речі, комуністична влада в Китаї також була не легітимною. Законне керівництво цієї країни належало уряду Гоміндану (Національному уряду Китайської Республіки), який після 1949 р. залишався на острові Тайвань. На материковій частині Китаю владу захопила Комуністична партія Китаю після громадянської війни 1945–1949 рр.

Маоїзм сприяв появі низки комуністичних диктатур, зокрема режиму червоних кхмерів у Камбоджі, що вчинив

найбільший геноцид другої половини XX ст. Сталінізм і маоїзм сприяли також появі жорстоких комуністичних і прокомуністичних режимів в Африці і Латинській Америці, винних у державних переворотах, війнах та інших злочинах.

Спроби засудження злочинної політичної практики не мали особливого значення. Скажімо, в СРСР такі спроби щодо критики культу особи Сталіна здійснено двічі, але процес десталінізації був непослідовним, а згодом він узагалі завершився фактичною реабілітацією Сталіна. Критика політики Мао Цзедуна в Китаї була ще слабкішою і фактично вилилася в збереження ідеології комунізму та образу «великого керманіча». Тоталітаризм виявився нездатним реформувати сам себе зсередини.

III лінія: Голодомор – Голокост.

Ця лінія стосується двох найбільших геноцидів XX ст. Тут ідеться не про причинно-наслідковий зв'язок, а про те, що Голодомор створив негативний прецедент, яким змогли скористатися нацисти. Є закономірності, що проявляються в інших аналогічних ситуаціях – в інший час і в іншому місці. Якби світ не зробив вигляд, що не бачить Голодомору, а рішуче засудив його, хоча б санкціями, політичною та економічною блокадою, то історія XX ст. могла б бути зовсім іншою. Непокаране зло ймовірно слугувало стимулом для злочинів нацистів, які, можливо, і не наважилися б на Голокост, якби не безкарність за Голодомор. Цю думку висловили історики Ернст Нольте і Тімоті Снайдер, які вважали, що «німецькі злочини були відповіддю на радянські».

Чи сприяв Нюрнберзький воєнний трибунал перериванню «лінії безкарності» щодо злочинів геноциду? Мабуть, ні, – з певних імовірних причин. Рішення Нюрнберзького трибуналу визначалося не «за злочин геноциду», а за

ведення агресивних війн, воєнні злочини та злочини проти людяності, і воно виявилось ефективним, оскільки зупинило більше ніж на півстоліття агресивні війни, принаймні в Європі. Поняття «геноцид» з'явилося в міжнародному праві лише в 1946 р. Воно

досягти тих цілей, для яких вони створювались. На тепер принципи міжнародного права (серед яких і принцип невідворотності покарання) уже давно не працюють так, як це мало би бути. Самі правові норми не передбачають наявності достатніх механізмів,

обмежуючи можливість протидіяти злочинам політичних режимів проти власних народів. Юридичне і політичне застосування відбувалося лише тоді, коли злочини досягали катастрофічного рівня, і реалізувалося постфактум, коли трагедія вже відбулася. А часто на ці трагедії світ просто закривав очі, якщо це було вигідно сильним політичним гравцям. Те, що на індивідуальному рівні є безперечним злочином, на рівні глобальних груп вважається різновидом політики. Для цього навіть придумали спеціальний термін – «реальна політика». Складність сучасної ситуації лише в тому, що масштаб і критична маса цих порушень уже перейшла всі розумні межі і становить реальну загрозу світовому порядку.

Чи є місце моралі в політиці?

Для багатьох це питання риторичне, бо вони вважають, що мораль і політика – речі несумісні. «Забудьте про мораль і справедливість, їх у сучасній політиці просто не може бути» – так говорять не ті, хто

величезної кількості воєнних злочинів, скоєних злочинцем Путіним, розглядалися цілком імовірні перспективи, що він і далі залишатиметься у вищій політиці після припинення війни. І це є найвищий рівень цинізму: людина, на совісті якої навіть не сотні тисяч, а мільйони жертв, не тільки не викликає омерзіння, а навіть може розглядатися як поважний учасник політичного життя планети – з ним можна «ручкатися», перед ним належить стелити червоні доріжки. Це дозволяють собі не авторитети великих кримінальних угруповань, не криваві диктатори, а цілком, здавалося б, притомні керівники держав, що вважаються демократичними і яких обирали на законних підставах. Схоже, їх зовсім не хвилює власна репутація.

Можна дійти висновку, що в сучасному світі брак моралі в політиці досяг настільки високого рівня, що це фактично створило небачених масштабів екзистенційну загрозу для світового порядку. Це ще раз наголошує значущість порушеної тут теми.

Завданням сучасних суспільних наук, зокрема соціальної, політичної та історичної психології, є виявлення історико-психологічних та політико-психологічних закономірностей, які продемонстрували би хибність практики правового нігілізму в міжнародній політиці та її можливі жахливі наслідки. Потрібно не просто повернутися в правове поле, а підняти міжнародне право на новий рівень порівняно з попередніми системами, врахувавши всі їхні недоліки, що, власне, і спричинили правову кризу. А найголовніше – створити дієві інструменти реалізації оновлених принципів міжнародного права, надавши їм наукове (не лише політичне та юридичне, а й психологічне) обґрунтування і забезпечення.

❗❗ Суб'єкти, які розробляли норми міжнародного права, часто керувалися власними політичними інтересами, а не принципами доцільності й справедливості для всіх учасників міжнародних відносин, які прагнуть миру і суверенітету ❗❗

було дуже звужене, прив'язане лише до конкретних груп, що дуже ускладнило кваліфікацію цього злочину для багатьох ситуацій.

На жаль, практика геноцидів тривала й далі. Так, у другій половині ХХ ст. відбулося щонайменше десять великих геноцидів, жертвами яких стали майже **10 млн** людей. Наймасовішим був геноцид режиму червоних кхмерів у Камбоджі в 1975–1979 рр., що забрав близько **3 млн** життів. Але перший трибунал за злочин геноциду відбувся лише в 1994 р. щодо Руанди. Після цього прецеденту протягом 30 років не було геноцидів з дуже великою кількістю жертв, що свідчить на користь принципу невідворотності покарання. Був лише один виняток – Дарфурський геноцид на заході Судану у 2003–2005 рр. з понад **200 тис.** загиблих. Але тут, на жаль, принцип невідворотності покарання було порушено, оскільки єдиною юридичною дією на цей злочин став ордер на арешт експрезидента Судану, виданий Міжнародним кримінальним судом.

Історична відповідальність демократії

Жодна із систем міжнародного права не була достатньо досконалою і дієвою, щоб

щоб забезпечити виконання цих норм. Але це почалося не зараз. Уже декілька десятиліть міжнародне право систематично порушували через «політичну доцільність», егоїстичні інтереси «сильних держав», небажання помічати проблеми і біди «слабких».

Суб'єкти, які розробляли норми міжнародного права, часто керувалися власними політичними інтересами, а не принципами доцільності й справедливості для всіх учасників міжнародних відносин, які прагнуть миру і суверені-

❗❗ Потрібно не просто повернутися в правове поле, а підняти міжнародне право на новий рівень порівняно з попередніми системами, врахувавши всі їхні недоліки, що, власне, і спричинили правову кризу ❗❗

тету. Яскравий приклад – створення Ради Безпеки ООН, у якій п'ять наддержав дістали право керувати світом. При цьому вони мають надійний імунітет у вигляді довічного права вето. А найбільша небезпека в тому, що наразі немає жодного механізму протидії можливим злочинам членів Радбезу ООН, навіть простої можливості виведення їх зі складу цієї організації. Прогресивний, на перший погляд, принцип невтручання у внутрішні справи країн також має негативні наслідки, різко

свідомо обирає тоталітаризм або займається політичною корупцією, а ті, хто критикує злочинну політику і претендує на індивідуальну чесність. Вони не враховують, що цією позицією сприяють укоріненню спотворених цінностей у суспільній свідомості, виправдовують їх. Насправді це – легітимізація злочинів, своєрідне «вікно Овертона».

Дефіцит моралі і девальвація інституту репутації як політичного капіталу зараз досягають свого апогею. Інакше як пояснити, що після

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного
музею України,
доктор педагогічних наук,
старший науковий
співробітник ДНПБ України
імені В.О.Сухомлинського

120 років від дня народження Петра Андрусів (1906–1981), художника-графіка, ілюстратора книжкових видань, педагога

Народився 2 липня 1906 у с. Кам'яноброді на Львівщині. Під час Першої світової війни 1915 загубився і дитиною його вивезли в Росію, де перебував у сиротинцях Москви та Рязані, з 1918 – у Польщі. Виховувався у притулку для молодих ремісників, де виявив неабиякий художній талант. Патроном цього навчального закладу був американський комітет із допомоги жертвам війни, яким опікувався майбутній президент США Герберт Гувер. Одного разу Гуверу, який з інспекцією перебував у притулку, потрапили на очі малюнки Андрусів. Він вирішив допомогти талановитому хлопцю і посприяти, щоб того перевели до гімназії.

У 1927 вступив до Варшавської академії мистецтв, де навчався не лише на мистецькому, а й на педагогічному відділі, цілеспрямовано готуючись до вчительської праці. Уже з середини

Липень 2026. Постаті

1930-х розпочав педагогічну діяльність у гімназіях та мистецьких школах. Після закінчення академії у 1936 викладав історію мистецтва, технічне креслення та спеціальні мистецькі дисципліни у Варшавській будівельній школі. Тоді ж на замовлення львівських видавництв ілюстрував українські дитячі видання серії «Дитяча бібліотека» та «Бібліотека нашого приятеля», журнали «Світ дитини», «Наш приятель», «Дзвіночок».

Педагогічна діяльність була для Андрусів не випадковим епізодом, а важливою складовою його професійного життя. Навіть у роки Другої світової війни він не полишав учительської праці. Під час перебування в таборі для переміщених осіб у Німеччині навчав малювання поранених військових у студії при шпиталі. Фактично йшлося про застосування мистецтва як засобу підтримки та реабілітації.

У 1947 емігрував до США, став активним учасником українського мистецького життя, був членом Об'єднання мистців-українців в Америці, яке дбало про підтримку молодих талантів та розвиток мистецької освіти. У Філадельфії долучився до діяльності Української мистецької студії, де передавав свій досвід молодому поколінню.

Поряд із викладацькою роботою художник створив численні твори на історичну тематику. Серед найвідоміших: «Бій Ігоря з половцями», «Сватання Анни Ярославни», «Княжа пристань у Києві», «Французькі посли у князя Ярослава Мудрого». Вершиною його творчості стала монументальна картина «Хрещення України-Русі», завершена у 1980.

Петро Андрусів належить до тих діячів української культури, які поєднали мистецьку творчість із педагогічним служінням. Упродовж майже п'яти десятиліть він навчав, підтримував і надихав інших – у Польщі, Німеччині та США, залишивши

помітний слід не лише в історії українського мистецтва, а й у розвитку української мистецької педагогіки.

Помер 29 грудня 1981 у Рівергеді, штат Нью-Йорк. Похований на цвинтарі св. Андрія у Бавнд-Бруку (штат Нью-Джерсі, США).

У фондах Педагогічного музею України зберігається книга Е. Бренерт «Маленька вдова» (1932), художнє оформлення якої виконав П. Андрусів. Ознайомитися з виданням можна за посиланням: <https://surl.li/dibbrw>.

90 років від дня народження Ростислава Пилипчука (1936–2014), історика культури, бібліографа, педагога

Народився 10 липня 1936 у с. Оришківці на Тернопільщині. Закінчив філологічний факультет Чернівецького університету імені Юрія Федьковича (1958). Ще студентом сформувався як дослідник і критик: у 1956 дебютував як театральний і літературний оглядач, друкувався в чернівецькій газеті «Радянська Буковина». Перший досвід педагогічної роботи здобув у 1958–60, працюючи вчителем української мови та літератури в Середній школі робітничої молоді № 3 у Чернівцях, паралельно займаючись музейною та літературно-краєзнавчою діяльністю як науковий співробітник Літературного музею Юрія Федьковича.

У 1960 вступив до аспірантури зі спеціальності «театральне мистецтво» в Інституті мистецтвознавства, фольклору та

етнографії АН УРСР і переїхав до Києва. Після завершення навчання (1963) працював у цьому інституті на посадах наукового співробітника відділу театрознавства та вченого секретаря. У 1971 захистив кандидатську дисертацію «Український театр Східної Галичини і Північної Буковини», започаткувавши низку подальших студій з історії регіональних театральних процесів в Україні.

Від 1977 – проректор з наукової роботи Київського державного інституту театального мистецтва імені І.К. Карпенка-Карого, у 1983–2003 – ректор, від 2003 – радник ректора і професор кафедри театрознавства. Як організатор вищої мистецької освіти забезпечив модернізацію наукової роботи інституту, розширення аспірантури, розвиток дослідницьких напрямів театрознавства та формування кадрового потенціалу галузі. З 2001 – академік Національної академії мистецтв України.

Педагогічна діяльність Р. Пилипчука була системною і тривалою. Він викладав історію українського театру, керував підготовкою дисертаційних досліджень, формувал наукові підходи до вивчення сценічного мистецтва. Під його науковим керівництвом підготовлено десять кандидатів мистецтвознавства. Його учні працюють у закладах вищої освіти та наукових установах України, розвиваючи театрознавчі студії як самостійну наукову галузь.

Упродовж багатьох років формувал простір українського театрознавства як цілісну систему – від архівно-бібліографічної роботи до академічних досліджень. Автор понад 1000 наукових публікацій, редактор і співредактор низки фахових видань, зокрема збірника «Театральна культура» (1980–87), «Наукового вісника Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого» (2007–12), співредактор чотирьох томів «Праць Театрознавчої комісії» у «Записках НТШ».

У 1990-х долучився до розбудови театрознавчої освіти у Львівському національному університеті імені Івана Франка, де сприяв започаткуванню кафедри театрознавства та акторської майстерності (1999) та читав лекційні курси з історії українського театру.

Помер 22 серпня 2014 у Києві, похований на Байковому цвинтарі.

160 років від дня народження Антіна Синявського (1866–1951), історика, економіста, педагога

Народився 24 липня 1866 у с. Веприк на Київщині. Навчався у Першій Київській гімназії та на історико-філологічному факультеті Київського університету. Учень В. Антоновича.

З 1890 – в Одесі: член місцевої «Громади», викладач юнкерського училища. У 1893–96 – приват-доцент Одеського університету і викладач економічної географії на Вищих жіночих курсах. 1898 захистив магістерську дисертацію у Варшавському університеті. 1898–1901 – викладач Варшавського університету, директор комерційної школи в Білостоку (Польща).

В 1901–18 працював у Катеринославі (нині Дніпро) директором комерційного училища. Ці роки стали «зоряними» в його житті. Залучав до викладання в училищі свідомих українців: у закладі працювали Д. Дорошенко, Д. Яворницький, С. Єфремов, Є. Вировий, В. Петрушевський, Гр. Черняхівський, І. Труба та ін. Училище стало осередком передових педагогічних практик: тут запроваджували систему індивідуальних характеристик замість

традиційних оцінок, розвивали позакласне читання, самостійну роботу учнів, діяльність гуртків та учнівське самоврядування. У 1905 було зведено новий корпус училища, оснащений найсучаснішими на той час інженерними системами. У будівлі розміщувалися актовий зал, навчальні лабораторії та бібліотека, що відповідало найвищим стандартам європейської шкільної архітектури початку ХХ століття. (Зараз в цій будівлі працює Дніпропетровська обласна рада.) Один із засновників археологічного і археографічного вивчення минулого Придніпров'я, знавець історії Південної України, організатор колекції музею ім. О. Поля (нині – Історичний музей ім. Д. Яворницького). Був ініціатором подання клопотання про відкриття в Катеринославі Архівної комісії (1903–16), очолив її роботу (як заступник голови). За його пропозицією, на засіданнях комісії розглянуто питання про охорону могили кошового отамана Івана Сірка в с. Капулівка, поховання козака Лазаря Глоби в Міському саду (нині Парк ім. Глоби).

З 1918 – у Києві – директор Департаменту середніх шкіл Міністерства освіти (1918–19), у 1920-х – професор і завідувач кафедри економіки, географії та світового господарства Інституту зовнішніх відносин, співробітник кафедри сільськогосподарства Інституту народної освіти (викладав економічну географію, статистику й інші предмети), науковий співробітник Всеукраїнської академії наук (працював в Історичній секції, Комісії сходознавства), був заступником створеної у 1927 Комісії з наукового дослідження території Дніпрельстану. Саме за його рекомендацією керувати археологічними розкопками на Дніпробуді доручили Д. Яворницькому.

Репресії кінця 1920-х в Україні істотно вплинули на подальшу долю А. Синявського. У різні періоди він працював на Далекому Сході, викладав у Сталінградському, Кримському

та Кіровоградському педагогічних інститутах. Після виходу на пенсію наприкінці 1950 оселився в Сімферополі, де й помер 2 лютого 1951. У 1987, у зв'язку з ліквідацією Староруського кладовища в Сімферополі, онук Олександр Синявський перепоховав останки пращура на Лисовому цвинтарі у Києві.

160 років від дня народження Модеста Левицького (1866–1932), лікаря, письменника, мовознавця, дипломата, педагога

Народився 25 липня 1866 у с. Вихилівці на Хмельниччині. Вищу освіту здобував у Київському університеті, закінчив чотири курси історико-філологічного факультету. Будучи студентом, одружився з дівчиною-киянкою, у них народився син Віктор. Через те, що дружина Зінаїда хворіла на сухоти, вступив на медичний факультет та став лікарем.

Лікарську діяльність розпочав на Волині, у Ковелі, де обійняв посаду земського лікаря. Згодом став сімейним лікарем і близьким другом родини Косачів, зокрема лікував Лесю Українку. Поетеса неодноразово згадувала свого лікаря-рятівника в листах.

1900 недовго працював у місті Окни Ананіївського повіту й заприятелював з Є. Чикаленком та І. Липою. Наприкінці 1904 став директором Київської фельдшерської школи на Лук'янівці і за сумісництвом – завідувачем Лук'янівського притулку для дітей-сиріт. Під час роботи у земській лікарні в м. Боярка співпрацював із «Громадою», зокрема з Б. Грінченком, С. Єфремовим, М. Лисенком. Від 1912 мешкав у Білій Церкві, де викладав гігієну в чоловічій і жіночій гімназіях,

а в 1917–18 був учителем української мови і директором української гімназії імені Б. Грінченка. У 1918 – головний санітарний лікар залізниць України, директор культурно-освітнього відділу міністерства шляхів. У січні 1919 призначений радником українського посольства у Греції, згодом очолив цю дипломатичну місію. Переїхав до Відня, згодом – до м. Тарнув (Польща), де у вересні 1921 став останнім Міністром народного здоров'я й опікування УНР в екзилі. Після ліквідації Міністерства організував курси медсестер, 1922 завідував санаторієм для хворих на туберкульоз вояків Армії УНР у м. Закопане (Польща). Очолював Головну управу Українського Червоного хреста (1921–22). Згодом переїхав до м. Подєбради (Чехо-Словаччина), де працював лікарем і викладачем Української господарської академії. 1927 повернувся в Україну, мешкав у Луцьку, викладав у гімназії українську мову та літературу, етику, впроваджував позакласне читання, учнівське самоврядування, гурткову роботу, театральні постановки та музичні заняття, зокрема створив шкільний гурток бандуристів.

Автор підручників «Рідна мова» (1917), «Українська грамати́ка для самонавчання» (1923), «Порівнююча грамати́ка української мови» (1921), «Як писати службові папери українською мовою» (1917), «Конспект теорії мистецтва» (1923), «Теорія українського письменства» (1923), а також дитячих творів («Петрусів сон», 1919).

Помер 16 червня 1932 у Луцьку, де й був похований на православному цвинтарі (нині – сквер на проспекті Волі). Після перенесення у 1976 його могила розташована на міському кладовищі поблизу с. Гаразджа.

У фондах Педагогічного музею України зберігається книга М. Левицького «Петрусів сон» (1919). Ознайомитися з виданням можна за посиланням: <https://surl.li/muvved>.

Обрано директора Педагогічного музею України

Педагогічний музей України й надалі очолюватиме доктор педагогічних наук **Олександр Міхно**. Директор музею як закладу культури був обраний за результатами відкритого конкурсного добору відповідно до Закону України «Про культуру». 1 липня 2026 року конкурсна комісія НАПН України, розглянувши подані документи та заслухавши публічну презентацію програм розвитку музею на один і п'ять років, провівши співбесіду, одногослосно визначила Олександра Міхна переможцем конкурсу.

З 2014 року під керівництвом О. Міхна Педагогічний музей України пройшов складний, але результативний шлях: війна, втрата постійної експозиції, неможливість приймати відвідувачів і водночас активна цифрова діяльність. Десятки віртуальних виставок, науково-просвітницькі онлайн-проекти, відкритий доступ до унікальних колекцій для широкої аудиторії, постійна присутність у соціальних мережах з максимальною кількістю підписників – результат творчих зусиль колективу на чолі з директором. Зараз Педагогічний музей України – один із найактивніших цифрових музейних осередків України.

Представляючи програму розвитку, О. Міхно наголосив: «Стратегічним пріоритетом залишається цифрова трансформація музею, розвиток музейної педагогіки, розширення міжнародної співпраці, оцифрування фондів та популяризація української педагогічної спадщини в Україні й за її межами».

Члени конкурсної комісії відзначили високий професійний рівень кандидата на посаду, успішну роботу колективу музею, реалістичність запропонованої програми розвитку та її відповідність сучасним викликам.

Редакція газети «Освіта і суспільство», вітаючи Олександра Міхна, приєднується до побажань успіху у подальшому розвитку Музею як сучасного освітнього й культурного центру, що зберігає та популяризує культурну спадщину України.

Лідія ТКАЧЕНКО,
головний редактор газети
«Освіта і суспільство»

«Дитина повинна відчувати, що її творчість має значення»

– Ви насамперед учитель. Що для вас найважливіше у роботі з дітьми?

– Найцінніше – бачити, як у дітей загораються очі, народжується інтерес.

Коли п'ятикласники вперше заходять до кабінету, бачать макети й запитують: «А ми теж будемо таке робити?», я розумію, що вже горить вогник зацікавленості.

Я завжди кажу їм: «Уявіть, що вашу роботу побачать туристи, ваші батьки, а можливо – навіть ваші онуки». І реакцію на це треба бачити!

Дитина повинна відчувати, що її творчість має значення.

Я хочу навчити дітей не просто малювати. Хочу, щоб вони полюбили своє місто, свою країну й зрозуміли: історію можна берегти не лише в підручниках, а й власноруч.

«Проекти втілюються лише тоді, коли працює команда»

– Ви працюєте і в музеї, і в школі. З чого почалася ваша музейна історія?

– У музеї я працюю близько трьох років. Мені дуже пощастило зустріти людей, які стали справжньою командою. Разом із директором Ізмаїльського військово-історичного музейного комплексу **Валерієм Постернаком**, істориками, науковцями та художниками ми почали відновлювати історію Ізмаїла.

Першою роботою став патріотичний мурал «Незламний Ізмаїл». Потім з'явилася реконструкція Ізмаїльської фортеці станом на 1790 рік, а згодом – масштабний проєкт із відтворення храмів міста, зруйнованих у радянські часи.

Ми реконструювали Дмитрівську, Миколаївську церкви, храм Різдва Христового, синагогу. Іноді працювали лише за двома-трьома старими фотографіями. Це була величезна дослідницька робота! Саме тоді я вкотре переконався: великі проєкти народжуються та втілюються лише тоді, коли працює команда.

«Хоча б у макеті повернути, що було втрачено»

– Чому для вас стало важливим відновлювати саме історичні пам'ятки?

– Це почалося задовго до музею.

Я народився вже після того, як у моєму рідному селі Ларжанка знесли храм Архангела Михаїла. Про нього мені багато розповідали бабуся й дідусь. Я зростав із цими спогадами.

Ще у школі я дуже полюбив історію. Величезне значення у цьому відіграла моя вчителька **Віра Антонівна Рудакова**. Саме вона навчила мене дивитися на минуле не як на набір дат, а як на живу пам'ять.

Згодом історія та образотворче мистецтво

настільки переплелися в моєму житті, що виникло бажання хоча б у макеті повернути, що було втрачено.

– Коли ця мрія стала реальністю?

– Остаточо – у 2017 році.

Саме тоді, коли ми чекали народження доньки, я дев'ять місяців працював над макетом храму Архангела Михаїла. Пізніше подарував його Ларжанській школі.

У той час я часто згадував слова свого викладача Одеського художнього училища **Валентина Захарченка**. Він говорив: «Лист можна написати будь-який, але в нього має бути адресат. Так само і картина повинна мати свого адресата».

Для мене ці слова стали життєвим принципом. Макети мають жити не в майстерні, а серед людей.

«...Місто, де мирно співіснували різні народи й релігії»

– Над чим працюєте зараз?

– Наразі ми створюємо найбільший в Україні вуличний макет – макет Ізмаїльської фортеці.

Ми прагнемо показати справжній Ізмаїл – місто, де мирно співіснували різні народи й релігії, стояли храми й мечеті, вирувала торгівля, жили ремісники. Хочемо, щоб люди могли буквально пройтися старими вулицями й побачити місто таким, яким воно було кілька століть тому.

«Створювати те, чого до нас ще ніхто не робив»

– Хтось із ваших вихованців обрав мистецтво своєю професією?

– Так. Мої учні вступають до мистецьких навчальних закладів, працюють за фахом. Але найбільша нагорода для мене – коли вони приходять до музею і кажуть: «Це робота Сергія Володимировича».

У такі моменти розумієш: усе було не даремно.

– Як родина ставиться до вашої захопленості роботою?

– Мені дуже пощастило. Дружина підтримує мене абсолютно в усьому. Вона бачить, як я живу своєю справою, і завжди поруч. Тепер до творчості долучається й донька Кіра. Вона приходить у майстерню, бере пензлик і працює поруч.

Для мене це особливі години. Робота стає сімейною справою.

– Про що сьогодні мрієте?

– Колись я мріяв відновити всі втрачені храми Ізмаїла – і ця мрія здійснилася.

Тепер хочу завершити проєкт із відтворення Ізмаїльської фортеці.

Але найбільше хочу іншого. Хочу прожити гідне життя. Навчати дітей. Приносити людям користь.

Створювати те, чого до нас ще ніхто не робив.

«Я хочу, щоб мої учні любили своє місто. І не лише сучасне, а й історичне»

Про мистецтво, історію та людей, заради яких варто творити

Художник, учитель мистецтва Ізмаїльської гімназії № 2 з початковою школою **Сергій Денисов** багато років разом із колегами відтворює втрачену архітектурну спадщину Ізмаїля, створює історичні макети, працює в музеї та виховує покоління дітей, для яких мистецтво стає способом пізнання України. І впевнений: справжній педагог має навчити не лише малювати, а й любити свою країну, рідне місто та його історію.

І дуже хочу, щоб через багато років мої учні берегли пам'ять не про мене, а інше, головне – любов до свого міста, своєї країни та мистецтва, що народилася у них ще в шкільному віці.

Епілог

...А ще варто зазначити, що Ізмаїль, який ґрунтовно працює над поверненням історичної пам'яті та популяризацією багатой спадщини міста, нині реалізує проєкт «Ізмаїль. Цифрова пам'ять».

Один з напрямів – установка мармурових інформаційних табличок із QR-кодами на місцях історичних об'єктів, що не збереглися до наших днів. Скануючи код за допомогою смартфона, мешканці та гості міста можуть побачити, який вигляд мала ця локація в минулому, ознайомитися з історичними фактами й архівними матеріалами.

Головна ідея проєкту полягає в тому, щоб поєднати історичний простір міста із сучасними цифровими технологіями, зробивши минуле доступним кожному. Таким чином кожна табличка перетворює місце втраченої пам'ятки на своєрідне «місце пам'яті», зберігаючи історію для майбутніх поколінь.

Нещодавно в Ізмаїлі встановили сім таких табличок на місцях культових споруд, зруйнованих у радянський період, – церков Різдва Христового, Святого Димитрія, Святого Георгія, Святого Іоанна Златоуста, Святого Миколая, Святого Феодора Тирона та Благовіщення.

У перспективі проєкт охопить й інші об'єкти історичної спадщини міста.

Ірина КОРОЛЬКОВА,
член НСЖ України

Фото – Тетяна КОРНІЛОВА

Таємниця Караваджо

У Вільнюській картинній галереї Литовського національного художнього музею представлено відреставровану роботу Мікеланджело Мерізі да Караваджо «Взяття Христа під варту» («Поцілунок Іуди»). Цей шедевр світового живопису відновлено фахівцями Національного науково-дослідного реставраційного центру України (ННДРЦУ).

Полотно викрали 2008 року з Одеського музею західного та східного мистецтва, а 2010 року його знайшли у Берліні. Зловмисники просто вирізали його з підрамника й під час транспортування, мабуть, сиділи на згорнутому в сувій полотні. Воно зазнало значних пошкоджень, – розповідає старший науковий співробітник наукового відділу фізико-хімічних досліджень ННДРЦУ **Наталія Шевченко**.

Наталія Олександрівна – унікальний фахівець, за освітою – геолог, 1977 року закінчила Київський національний університет імені Тараса Шевченка (на той час – Київський державний університет). Вивчала мінералогію й петрографію, досліджувала породи й мінерали із застосуванням різних мікроскопічних методів. Після 15 років роботи петрографом перейшла до Державного науково-технологічного центру «Конрест», брала участь у дослідженні багатьох пам'яток археології та архітектури під час реставрації, вивчала матеріали та розписи Софійського собору, Михайлівського Золотоверхого, протоміста трипільців у Небелівці й Тальянках. З 2005 року працює в ННДРЦУ. Ті самі методи мікроскопії застосовує вже не для розвідування й пошуку корисних копалин, а для дослідження творів мистецтва.

– У випадку з Караваджо ми розв'язували кілька завдань, – пригадує Наталія Шевченко. – Брала участь в криміналістичній експертизі, проводили трасологічний аналіз – порівнювали центральну частину полотна з окрайками, аби переконатися, що нам повернули ту саму картину, яку викрали. Завідувач наукового відділу фізико-хімічних досліджень **Віра Распопіна** порівнювала шари фарби та ґрунту, а я – волокна з окрайок і центральної частини. Крім того, за

складом матеріалів визначали час написання. Віра Олексіївна – за пігментами у фарбі. Це справді XVII сторіччя! На підставі наших висновків про характер і ступінь пошкодження полотна розробляли програму реставрації.

Відповідні роботи – тонування, підведення ґрунту, зміцнення живопису, відновлення втрат – виконували у відділі наукової реставрації олійного живопису ННДРЦУ.

– Та найбільшим викликом було ювелірне відновлення цілісності картини, з'єднання вирізаної частини з окрайками, – зауважує Наталія Шевченко. – Роботу підводили, з'єднували, підклеювали, відновлювали здубльовану 1953 року лляну основу. Випадки вирізування полотна грабіжниками трапляються вкрай рідко! Це був мій перший досвід роботи з полотном, пошкодженим у такий варварський спосіб.

Вперше після повернення «Поцілунок Іуди» представили в лютому цього року в Національному заповіднику «Софія Київська» в межах виставкового проєкту «У світли Караваджо. Порятунк. Дослідження. Реставрація». З ініціативи генерального директора Національного науково-дослідного реставраційного центру України **Світлани Стрельнікової** в межах виставки відбулася низка просвітницьких заходів, покликаних розповісти про цю унікальну роботу.

Караваджо відтворює відомий епізод Страстей Христових, описаних в чотирьох канонічних Євангеліях – арешт Ісуса в Гефсиманському саду після поцілунка зрадника Іуди.

Картину з таким сюжетом згадують вже

перші біографи майстра. Цікаво, що він не датував і не підписував свої роботи та не залишив жодного ескізу чи чорнового малюнка, тож довкола авторства його творів і досі точаться суперечки.

«Взяття Христа під варту» з Одеського музею вперше згадано як оригінал Караваджо в каталозі паризького аукціону Друо 1868 року, де твір виставляв на продаж дипломат та колекціонер **Олександр Базилевський**. Вже 1901 року полотно передали до Одеського міського музею красних мистецтв, 1923 року – до Музейного фонду, а звітні – до Одеського художнього музею (нині – Одеський музей західного і східного мистецтва).

У музеях та приватних колекціях є близько чотирнадцяти реплік «Поцілунку Іуди», різні за якістю та мірою збереженості. Розповідають, що Караваджо й сам копіював свої роботи.

Найбільше уваги дослідників привертають картини з музеїв Дубліна та Одеси, а також з приватної колекції в Римі.

Можливо, до кінця таємниці одеського «Поцілунку Іуди» ще не розгадана, та завдяки дивовижній майстерності українських реставраторів цей шедевр світового мистецтва й надалі тішитиме око своїх поціновувачів.

Анна ЛУКАНСЬКА,
член НСЖ України
Фото автора

**Освіта
і суспільство**

Всеукраїнська
газета

Засновник – Громадська організація «Освіта і суспільство». Видавець – ТОВ «Альфа-Віта Груп». Передплатний індекс 76016. Ідентифікатор медіа – R30-03006. Адреса: 03148, м. Київ, вул. Петра Курінного, 2-А, тел. (044) 405-98-81. Шеф-редактор Юрій Шеремета. Головний редактор Лідія Ткаченко. E-mail: osvitalisusilstvo@gmail.com. Друк ФОП Просянкікова А.В., 21027, вул. Немирівське шосе, 62а. Тел.: 0 (800) 33-00-90. Наклад 1000 екз. Замовлення №5423. Підписано до друку 31.07.2026. Ціна договірної. Усі права видавця захищено. Передрук матеріалів можливі за письмового погодження з редакцією. Редакція не рецензує і не повертає рукописів. Редакція залишає за собою право на коректування і внесення змін у надісланий матеріал. За достовірність відповідає автор.